

ГОД IX

ТРАВЕНЬ - ВЕРЕСЕНЬ

№ 66-67

1955 г.

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

ДВУМЕСЯЧНЫ ЧАСАДІС БЕЛАРУСКАЕ РЭЛІГІЙНАЕ ДУМКІ

АПУШЧАННА КАТАЛІЦКАЯ КАПЛІЦА КАЛЯ ВАЛЕЎКІ

BOŽYM ŠLACHAM
(SUR LA VOIE DIVINE)

BULLETIN RELIGIEUX BIELORUSSIEN BIMESTRIEL

Année IX.

№ 66-67

Mai-Septembre 1955

51, rue des Sts-Pères — PARIS - VIe

Перадплата «Божым Шляхам» на 1956 г.		
	За адзін нумар	На год
Францыя	60 фр.	350 фр.
Англія	1 ш. 10 пэн.	8 шыл.
Аргэнтына	2 пэз.	10 пэз.
Аўстралія	2 ш.	10 шыл.
З. Ш. А.	20 цэн.	1 дал.
Бэльгія	8 б. фр.	50 б. фр.
Данія	1 д. кар.	6 д. кар.
Канада	20 цэн.	1 дал. 20 ц.
Нямеччына	80 пф.	5 н. м.
Швэція	1 ш. кар.	6 ш. кар.

Грошы слашь на адрасы:

У ФРАНЦЫЙ:

Chèque Postale : Paris c. 6287 44
R. P. Horosko Leo. 95, rue de Sèvres,
PARIS VI°.

У АНГЛІИ:

Rev. dr. C. Sipovic, Marian House, Holden Avenue, LONDON N. 12.

У АРГЕНТЫНЕ:

Asociacion Bielorusa en la Argentina C. Coronel Sayos 2877, Valentín Alsina, Buenos Aires.

У АЎСТРАЛІІ:

Mr. Jackievicz Donat, 33, Hope Str., Spotswood-Melbourne, Victoria.

У БЭЛЬГІІ:

M. l'Abbé Czerniański François, Michelse 202. LOUVAIN.

У НЯМЕЧЧЫНЕ:

Dechant Michael Moskalik. Konto, № 135259, P. Sch. A. Hannover.
in Goslar,

З беларускае народнае мудрасьці

Абы Бог даў съвіню, то карыта знайдзэм.
Абы Бог і добрыя людзі, то ўсё добра будзе.
Абы падла, то вароны назылятаюца.
Абы руکі, то служба будзе.
Абы хацець, то можна знайсьці.
Ад Бога нідзе не ўцячэш, усюды знайдзе.
Ад бяды кіем не абаронішся.
Адзін Бог праўду любіць.
Ад дрэяната семя не чакай добрага племя.
Ад ліхога, полы падабраўши, уцякай.
Адна бяды — не бяды; дзіве бяды — паўбяды;

КНІЖКІ ДА НАБЫЦЬЦЯ.

У Беларускіх Каталіцкіх Місіях у Лёндане ё Пaryжы можна купіць наступныя беларускія кніжкі:

Друя В. — Ты і яна. 250 фр — 6 шыл.
а. Л. Гарошка — Душа 40 фр. — 1 шыл.
а. Л. Гарошка — Паходжанье чалавека 20 фр. — 10 пэн.

а. Л. Гарошка — Св. Еўфрасінія — Прадслава-Полацкая 150 фр.— 4 шыл.

Г-і Я. — Казкі № 2 — 30 фр. 15 пэн.

Г-і Я. — Казкі № 3 30 фр. 15 пэн.

Равенскі М. Арсеньева Н. — Магутны Божа. Песня з нотамі. — 5 фр. 3 пэн.

Народная казка — Музыка і чэрші. 40 фр. 1 шыл.

Каваль П. — Беларусь у датах, ліках і фактах (друг. выд.) 450 фр. — 13 шыл.

Змагар А. — Случчакі-Апавяданыне—100 фр. 2 ш.

Змагар А. — Рэпка-казка — 30 фр. 15 пэн.

Малітавунік «Божым шляхам» 80 фр. 2 шыл.

Малітавунік «Holas Dušy» 200 фр. 5 шыл.

Камплект часапісу «Божым шляхам» за мінулыя гады 2500 фр. — 2 ф. і 10 шыл.

Карта Беларусі — 40 фр. 1 шыл.

M. Bahdanovic — Weissruthenischer Heimat. Lyrik — 50 фр. 2 шыл.

Звязртца на адрасы: У Францыі:

R. P. Horosko Leo, 95, rue de Sèvres-Paris VI.

У Англіі: Rev. dr. C. Sipovic, Marian House, Holden Avenue, LONDON N. 12.

У Нямеччыне: Weissruthenischer Caritas-dienst in Deutschland. (20b) Goslar/Harz, Sommerwohlenstrasse 1 А.

але калі трэцюю нальбаеш, вось тады бяду спазнаеш.

Аднаму і трэска голіць, а другому і брытва ня хона.

Адна рада добра, а дзіве лепей.

Адно ўмёrlы свабодны, адно разумны багаты.

Адны вочы і плачуць і съмлюцьца.

Ад старасьці і ад съмерці няма лекаў на съвешце.

Ад съмерці ні адкупішся, ні адпросішся.

Ад чорта крыж маеш, а ад ліхога чалавека нічога.

Ад языкоў нідзе не ўцячэш.

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

Год IX.

ТРАВЕНЬ-ВЕРЕСЕНЬ 1955 г.

№ 66-67

Жыватворчая крыніца

Хрысьціянства ставіць перад чалавекам, як апошнюю і найвышэйшую мэту жыцьця, асягненне вечнага шчасця ў небе. Гэты небасяжны ідэал вымагае ад чалавека нямала працы над сабою ў перамаганьні сваіх недахопаў і ў здабываныні цнотаў. Калі-б такую працу было магчыма выкананы на працягу некалькі тыдняў, ці хонць-бы некалькі месяцаў, дык, не зважаючи на сваю веліч, яна ня была-б цяжкаю працаю, але ўся справа ў тым, што яе неабходна выконваць штодзённа і то праз усё жыцьцё. А штодзённа змагацца з сваімі слабасцямі, не зынеахвочвацца нікімі цяжкасцямі ды ўсыцяж ісьці ўпярод, увесь да ідэалу — дык да такое працы трэба мець нямала гарту волі, і ўсе нашыя сілы умацоўваць адпаведна магутнымі сродкамі. І вось доўгавяковая хрысьціянская практыка выяўляе, што найбольш духовнае сілы ў гэтай працы дае чалавеку съятая Эўхарыстыя, гэта значыць Хрыстом пад відамі хлеба і віна.

Агульна ведама гэроіскую паставу першых хрысьціянскіх мучанікаў у абароне свае веры. А яны-ж былі такімі сымяротнікамі, як і кожны чалавек. І калі пашукаць тae сілы, што іх узняла да гэроіства, што загартавала іхнюю волю, дала нязломную моц бараніць свае перакананьні — дык выявіцца, што крыніца іхняе сілы была неразрыўная лучнасць з Хрыстом праз съятое Прычасыце.

Ёсьць шмат прыгожых прыкладаў аб вялікай пашане першых хрысьціян да эўхарыстычнага Хрыста. У катакомбах часта сустракаюцца фрэскі з сымбаліямі сів. Эўхарыстыі, ясна што гэты факт мае сваю вымову. Прыгожа выказвае дзеяньне сів. Эўхарыстыі глабока ўзрушаючая гісторыя з жыцьця съятога юнака Тарцызія з канца III ст. Калі ў Рыме аднойчы было ўвязнена шмат хрысьціян і прысуждана іх на съмерць, дык на пярэдадні іхняе муки рымскі Архірэй паслья Службы Божае ў катакомбах звярнуўся да прысутных з запытаннем: «Хто згодзіцца занесці нашым увязненым братам і сёстрам найсьвяцейшае Прычасыце?» Выступіў малады аколіт: «Съяцейшы Ойча, я занясу!» — «А ты ведаеш, што маеш несьці?» — «Ведаю, самога Бога пад-

відам хлеба і віна». І вось юнак — гэта быў Тарцызіос — з нябесным скарбам съпяшаўся да ўвязненых. Ягонае ablічча звязала нейкаю нязвычайнаю яснасцю. Прыйдзял на вуліцы стрэнулі яго развеснікі, звязарнулі ўвагу на нязвыклы выгляд ablічча і захацелі даведацца, што ён такое нязвычайнэ яссе. Юнак прысыпешы крок, развеснікі кінуліся на ўзлагон і дагналі. Завязалася заўзятае змаганьне ў якое ўмяшаліся яшчэ рымскія легіяністы. Кволы юнак, адзін супраць таўпы і азброеных легіяністаў абараняў мужна свой нябесны скарб. Раззлаваны натаут з масакраваў Тарцызія, звязашаў ягонуя кроў з крывёю Хрыста, але ня змог яе адобраць. Калі ўвязненыя хрысьціяне даведаліся аб гэтай крывавай ахвяры юнака, зробленай дзеля ўмацавання іхняе веры, прычасыціся духовна і ніводзін не заламаўся ў мучэннях за сваю веру.

Так было каліс, так ёсьць і цяпер і так будзе заўсёды — съятое Прычасыце дае нязвымую чіслу людзкой душы. У краінах, дзе сёньня лютуе прасылдаванье за веру, дзе ў канцэнтрацыйных лягерах мучачца верныя сыны Христова Царквы за свае рэлігійныя перакананьні, найбольш дзейна падтрымоўвае духовнае сілы Найсьвяцейшая Эўхарыстыя. Аб гэтым адназгодна съведчаць успаміны тых, якія мелі щасціце вырвашца з бязбожных рук.

У штодзеннем жыцьці таксама бяз лучнасці з Хрыстом немагчымае духовнае жыцьцё, ані тымболіш якісь поступ у дасканаласцях і цнотах. Хрыстос аб гэтым кажа: «Калі ня будзеце есьці цела Сына Чалавечага і піць крыві Яго, ня будзеце мець жыцьця ў сабе» (Ів. VI, 53). Ясна што тут Хрыстос гэворыць аб духовым жыцьці. А на іншым мейсцы дадае: «Як галінка ня можа прынесці плоду сама з сябе, калі ня будзе на вінаградзіне, так і вы, калі ня будзете ўва Мне» (Ів. XV, 4).

Маючы на ўвееце гэту навуку Хрыста і доўгавяковую практыку, Каталіцкая Царква старавацца ўсё больш і больш пашыраць і паглыбліць культ да Найсьвяцейшай Эўхарыстыі. Ужо ў IX веку пачынае развязвавацца асаблівая форма культу, якая ў XIII в. прывяла да ўстанаўлення

свята Цела Хрыстовага. Ад тады ўжо былі арганізованы працэсій з манстрэнцыямі. У tym-же XIII в. заснавалася перша Таварыства Найсьвяцейшых Тайнаў, яно асабліва было пашырана ў XVI ст., але зменшылася ў часе францускае рэвалюцыі. У XVII ст. паўсталі спэцыяльныя Інстытуцыі для адарацыі Найсьвяцейшых Тайнаў.

Рацыяналістычны і рэвалюцыйны рух XVIII ст. на некаторы час былі ўстрымалі развіцьцё арганізацыяў і ўстановаў, якія пашыралі культ Найсьвяцейшага Эўхарыстыі, але затое ў XIX ст. гэты культ пачынае развівацца ў новых формах і з новым уздымам. Ад 1852 г. арганізуюцца заўсёдныя адарацыі, ад 1873 г. ладзяцца першыя цэльныя а патым ад 1881 г. інтэрнацыянальныя Эўхарыстычныя Кангрэсы, засноўваюцца шматлікія манашыя згуртаваныні, з заўсёднаю адарацыяю, ладзяцца спэцыяльныя адарацыі, каб перапрасіць і задосыцьчыніць за блюзнерскія абразы Бога. І гэта ўсё дзеяцца тады, калі бязбожная пропаганда з нячуваным майстэрствам і подступам стараеща апанавашь душу чалавека. Сапруды падзівугоднаю ёсьць вымова міжнародных Эўхарыстычных Кангрэсаў. На іх удзельнічаюць найвызначнейшыя духоўныя і сівецкія дзеячы і мільёны трамады вернікаў. Сёлета такі Кангрэс адбываўся ў сталіцы Бразіліі Рью-дэ-Жанэйро.

Як звычайна ў такіх выпадках газэты і часопісы шмат пісалі аб урачыстых цэрэмоніях, аб прачытаных дакладах, аб велічынных працэсіях, у якіх вернікі і епархі выяўлялі сваю глыбокую пашану да эўхарыстычнага Хрыста, пералічалі вызначных удзельнікаў — бо ўсё гэта лёгка кідаецца ў очы кожнаму глядзельніку. Але мала хто з тых глядзельнікаў і з журналістамі звярнуў увагу, што падчас такіх Кангрэсаў адбываюцца глыбокія падзеі ў душах прысутніх. Напрыклад сёлета ў Рью-дэ-Жанэйро ў ліку мільёна людзей, што прынялі сів. Прычынай падчас Кангрэсу было шмат такіх, што ўжо больш дзесятка гадоў былі зусім няпрактыкуючымі — няжывымі луша-

мі; было так-жа нямала амаль цудоўных наверненінь — некалькі дзесяткаў паганаў атрымала хрост.

Найсьвяцейшая Эўхарыстыя гэта Тайна бесканечнае Божае любові — у tym яе сіла і веліч. Калі чалавек яе прыймае годна, дык атрымывае бязъмернае багаццё Божых ласкаў, якое спрыяе духоваму росту. Тут падчыркнута слова «годна», каб звярнуць увагу, што ія кожнае сів. Прычынай мае адолькавае дзеяньне ў душы чалавека. Ці мала ёсьць такіх людзей, што часта прычашчаюцца, а ніякага поступу ў духовым жыцці ня робяць, бо прычашчаюцца абыяк. Здароўца нават выпадкі нягоднага прычасця і тады яно замест духовага поступу стаеца сівятабойскім злочынам. Ужо спостал Павал асьцерагаў вернікаў: «Хто будзе ёсьці гэты Хлеб ці піць чашу Гасподнюю нягодна, будзе вінен Цела і Крыві Гасподнія... Хто ёсьць і п'е нягодна, той ёсьць і п'е прысуд сабе, не разважаючи аб Целе Гасподнім» (І. Кар. XI, 27, 29). Не дарма ва ўсходній Службе Божай заклікаеца вернікаў да сівятога Прычасця словамі: «Са страхам Божым і вераю прыступіце».

Той страх, якога вымагае Царква ад вернікаў да годнага сівятога прычасця, ня ёсьць рабскім страхам, але страх пашаны да велічы Бога, да бесканечна любага Ісуса Хрыста, каб не зняважыць Яго нашым нягодным жыццём, каб нашае сэрца было даволі чыстым для Яго ўспрынняція. Калі чалавек сумленна выканае ўсе тыя ўмовы, якія ўстаноўлены Каталіцкаю Царквой да годнага прычасця, дык няма чаго баяцца, наадварот можа з радасцю чакаць таго мамэнту, калі эўхарыстычны Христос увойдзе ў наша сэрца і астанеца там незадўгі. Калі з такім пачуццём прыймаецца сівятое Прычасця, дык яно стаеца сапраўды жыватворчаю крыніцай для ўмацавання духовых сілаў чалавека і карыстаць з яе можна і трэба як найбольш і як найчасцей — на тое яе Христос і даў нам, людзям.

а. Леў

Чытаючы книгу прыроды

«ДАЙЦЕ ДОКАЗЫ!»

З усіх пытаньняў, якія могуць турбаваць чалавека, бязумоўна найважнейшым ёсьць пытаньне існаваныя Бога, бо ад вырашэння гэтага пытаньня залежаць і паводзіны чалавека ў дачасным жыцці і ўсё вечнае жыццё. Да таго, як кажа адвучны досялед, гэта адно з тых пытаньняў, якога чалавек ня можа абыйсьці, каб з ім раней ці пазней ня стрэнуцца. Вобразна кажучы, кожны на сваім жыццёвым шляху ня можа амбінаваць таго раздарожжа, дзе адна дарога накіроў-

ваецца да Бога, а другая аддаляе ад Бога. Жыццё імкнецца няўпінна, дык і на tym раздарожжи нельга чалавеку затрымаша і неабходна зрабіць нейкі крок на адзін з двух шляхоў, бо трэцяга няма. Дробныя сыцежкі, якімі некаторыя часам пробуюць абыйсьці тое раздарожжа, раней ці пазней вядуть на адзін з двух шляхоў.

Лішнім было-б таварыць аб важнасці і адказнасці такога кроку, ад якога залежыць выбар жыццёвага шляху. Зрабіць памылку пры такім выбары ёсьць найбольшим няшчасцем, якое

агулам матчымае. Каб усьцерагчы чалавека перад такім ияшчасыцем Валадар сусьевету ўсюды густа расьсесеяў розныя знакі быццам паказчыкі дарогі, якія прамаўляюць да чалавека сваяроднаю моваю. Для разуменяня і ўспрынняцца тae мовы патрэбна перш-на-перш шчырае жаданье пазнаць праўду. Неабходна так-жа зрабіць якоесь старынё, каб як пазнаць.

Недаверкі, калі склоняюцца перад вытапнем існавання Бога, часта ў апруденінне свайго недаверства кажуць: «Дайце доказы! Дайце нам доказы!» Але звычайна за гэткімі вымaganыямі хаваецца прытоеная надзея, што ім ніхто доказаў ня дасыць. Калі-ж насупраць такога спадзявання чуюць пераконваючыя доказы, затыкаюць вушы. Бяз добрае волі з боку чалавека немагчыма яго пераканаць нават у зусім ясных праўдах. Але доказы, тыя паказчыкі шляху да Бога, звязаюць, быццам сонца, незалежна ад таго, ці на іх хто звязтае ўвагу, ці не і выяўляюцца ў што раз большай колькасці, так што іх сёньня цяжка небачаўца і недацэньваць.

Інажш адносяцца да доказаў вернікі. Яны калі даведаюцца якісці новы факт адносна існавання Бога, адносна Яго бескенечнае велічы і мудрасці, заўсёды перажываюць духовы ўздым, адчуваюць новы прыліў радасці.

Дзеля гэтага і для адных і для другіх будзе вельмі карысна даведацца аб тых асягненнях науки, асабліва ў галіне прыродазнаўства, якія ад некалі дзесяткай гадоў прыносяць шмат цікавых фактаў адносна Стварыцеля. Аб некаторых з гэтих фактаў ужо ўспаміналася пры розных нагодах на старонках «Божым шляхам», але таму што яны падаваліся паасобна і расыцярушана, тут пастараемся падаць іх разам з іншымі падобнымі фактамі больш сыстэматычна.

КНІГА ПРЫРОДЫ

Ад даўна вывучэнне прыроды вобразна называецца адчытваннем кнігі прыроды. Аб ёй у мінульым стагодзьдзі шкоцкі гісторык Тамаш Карлайл (1798-1881) пісаў: «Мы гаворым аб кнізе прыроды і яна ёсьць сапраўды кнігаю. Але ці ты, або хтосьці іншы з людзей можа яе чытаць, ці прынаміс ведае яе алфабэт? Яе слова, яе сказы, яе велічныя апісаныні, паэтычныя і філязофічныя старонкі змешчаныя ў нашай сонечнай систэме, напісаны нябеснымі гіерогліфамі. Гэта сапраўды святое пісаныне, якое можа ашчыслівіць і прарокаў, калі-б яны маглі з яго сямімі прачытаць хоць некалькі радкоў».

Ад часу напісання гэтых слоў ужо адчытаны шмат «радкоў» з кнігі прыроды і яны надзіва згодныя з тым, што пісаў у свой мінуўшчыне псальмапевец: «Нябёсы апавядаюць славу Божую

і прасторы выяўляюць творчасць рук Яго» (Пс. XVIII, 2).

Адчытванье «кнігі прыроды» яшчэ далёка ня скончана, але з тога, што ўжо выяўлена ў прыродзе, вычуваеща агульны тон, у якім гэтая «кніга» напісана. Падсумоўваючы навейшыя асягненныя науки, Свяцейшы Айцец Пій XII у сваёй промове да акадэмікаў 20. XI 1951 г. съцвердзіў, што «Сучасная наука насупраць спадзяванняў, вельмі распаўсюджаных у мінульым, чым больш ідзе ўлярод, тым больш адкрывае Бога, быццам Ён чакае на варце за кожнымі дзвіярыма, якія адчыняе науку».

Праўда, навейшыя науковыя адкрыцці не зьяўляюцца нейкімі новыві доказамі існавання Бога, бо пераконваючыя доказы што да гэтага сфармулаваныя багасловамі ўжо ад дауных даўёй, але навейшыя науковыя адкрыцці даюць новы доказы матэрыял, які пашырае і паглыбляе некаторыя доказы, адначасна яны глыбока асэнсоўліваюць некаторыя ад даўна ведамыя звязы. У гэтым іх вялікая вартасць.

ЗЬМЕНЛІВАСТЬ СВЕТУ

У сучаснай багасловіі ёсьць каля дзесятка доказаў існавання Бога, пры тым варта зацеміць, што ёсьць багасловы, якія скільны іх уважаюць толькі за аргументы аднаго доказу. Пералічаць іх усе ня ёсьць тэма гэтага артыкулу, тут звернем толькі ўвагу на тыя доказы, што да якіх навейшыя науковыя адкрыцці прынеслы некаторыя паглыбленьні.

Ад часоў сylv, Тамаша з Аквіну (1255-1274) між доказамі існавання Бога вялікаю павагаю карыстаеща філязофічны доказ абаснаваны на не-неабходнасці ўсіх існующых рэчаў. Ён кажа: У дачасным съвеце ўсе існующыя рэчы зміняюцца і нішчана, бо іх існаванне ня злучана з іхняю істотаю. Гэта значыць, што яны хоць цяпер існуюць, але маглі-б так-жа і не існаваць. І сапраўды, калісі быў час, што яны не існавалі. Ясна, што гэткія рэчы не маглі самі сабе даць існавання. А гэткім ёсьць даслоўна ўсё дачаснае на съвеце. Дык калі-б ня было яоесь істоты, якая існуе неабходна, у якое існаванне неабходна злучана з існаваннем, тады-б ніколі нічога у съвеце не пачало існаваць. Таму аднак што съвет існуе, існуюць нязылічаныя дачасныя рэчы і істоты, дык бязумоўна існуе Істота вечная і нязынішчальная, — гэтаю Істота ёсьць Бог.

Зъменлівасць рэчаў і агулам дачаснага съвету ведамая людзям ад вякоў, а сёньня абсяг зъменлівасці рэчаў і самое матэрыі, з якое яны складаюцца, парышаны да найдалейших граніцаў і ў макрокосмасе і у мікракосмасе гэта значыць і да найдалейших і найбольшых зораў і сузороў і да найлрабнейших склад-

нікаў матэрыі. У прасторах зоркавага неба выяўлена далёкія туманнасыці ў розных стадыях фармаваньня, а ў паасобных свяцячых зорах выяўлена працэс распаданьня і перафармаваньня матэрыі. Паасобныя зоры разгрупавана ў розныя катэгорыі старасыці адпаведна да кольеру іхняга свята. Знойдзена так-жа і патухшыя зоры — гэта ўжо «нябесныя пакойнікі».

Ад вякоў людзі ўважалі, што ў найглыбейших нетрах матэрыі ёсьць нязменныя і непадзельныя часткі, таму і назвалі іх атамамі (ад грэцкага слова — *ατομος*, == неразразальны, непадзельны). Але вось у 1897 годзе выяўлена, што атам складаецца з яшчэ драбнейшых частак. Перш выяўлена электроны, а потым пачалі выяўляць протоны, нэutronы і т. д. Уканцы знайдена спосаб разьбіць зусім атам, здабываючы пры гэтым страшенну энэргію. Якраз калі пішуцца гэтыя радкі, газеты прынеслі сэнзацыйную вестку, што ў ЗША экіп вучоных пад кірауніцтвам Ляўранса адкрылі новы складнік атamu нэгатыўны proton, або інакш антіпротон, які злучаючыся з протонам, утворае на короткі час мэзатрон і ператвараецца ў энэргію. Аб ягоным існаваньні былі дагадкі ўжо ад 1928 г. Гэткім чынам разьбіта ў пух каляшніе паняцьце аб матэрыі, на якім пабудаваны матэрыяльныя съветапогляд.

Вось-жо зымены ў матэрыяльным съвеце ёсьць сапрауды неімаверна вялікія і глыбокія, але пры гэтым выяўлена, што ў съвеце па-над гэтай зыменай рэчавінаю ёсьць яшчэ штосьці сталае — якайсці сіла, што ўсемагутна кіруе ўсімі працэсамі, якія адбываюцца і ў найдрабнейшых частках матэрыі і ў найбольшых яе скупленнях. Гэтая кіруючая сіла ёсьць адна ўва ўсім съвеце. Спэктральны аналіз выявіў, што і блізкія і далёкія зоры, і найдалейшыя туманнасыці маюць такі-ж хэмічны склад матэрыі, як і наша Зямля, з тою толькі розніцю, што паасобныя зоры маюць некаторых элемэнтаў больш, а некаторых менш. Усюды матэрыя падлягае тым самым правам і збудаваная паводле таго самага пляну. Сам назоў «матэрыя» ад часу разьбіцця атама стаўся толькі ўмоўным значачэннем, бо некаторыя найдрабнейшыя часткі атаму падчас яго распаду, замяняюцца ў энэргію.

Разьвіцьцё матэрыяльнага съвету наагул дае нязымчаныя доказы аб тым, што ён старэцца і бязупынна йдзе да нейкага канца. Тым самым выяўляецца, што матэрыяльны сусьвет ня вечны, і калі можа мець канец дык мусі мець нейкі пачатак. І вучовыя вольнага съвету сёньня ня толькі признаюць, што сустракает мае свой пачатак, але нават стараюцца навуковым спосабам азначыць той час, іншымі словамі, азначыць час сатварэння. Аблічаючы колькасць газу гэлія, які вытвараецца падчас распаду радыёактыўных элемэнтаў ізатро-

пу ўрану 238 і ізатропу торыя 232, азначаючы прыблізны век зямное кары на якіх пяць мільярдаў гадоў. Аблічаючы век падаючых на зямлю мэтэорыту гэткім-же спосабам, атрымоўвають той-ж вынік. Для аблічэння века ўсяго сусьвету выкарыстоўвають нядаўна выяўленае прыпушчэнне, што некаторыя сьпіральныя туманнасыці быццам уцякаюць ад сябе, разъбягаючыся ў прасторы з вялізарнаю хуткасцю. Аблічыўши хуткасць разъбягання і сучасную іх адлегласць прыходзяць да выснаўку, што ня больш як дзесяць мільярдаў гадоў таму матэрыя туманнасыці, а ў тым ліку і тae галіктыкі, у якой знайходзіцца наша сонечная систэма, знайходзілася парадаўчы на невялікім прасторы, адкуль паймкнулася ў касымічную вандроўку і ў расыярушанье. Але хто даў штуршок той вандроўцы, якія сіла? Сёньня вучоныя не баяцца адказаць на гэтае пытаныне адным словам: Бог. Трэба аднак заўажыць, што вышэйспомненныя, а так-жа і іншыя спосабы вырахаваньня часу паўстання сусьвету не зьяўляюцца абсалютна пэўнымі, бо ж абыснаваныя толькі на гіпотэзах, але тым ня менш яны съведчаныя вельмі вымоўна, як сёньня самая ідэя сатварэння съвету годзіца з навуковымі асягненнямі.

МЭТАЗГODНАСЦЬ

Іншы доказ на існаваньне Бога абыснаваны на парадку і мэтанакіраванасці ў съвеце. Ад вякоў заўважана, што ў съвеце ўсюды валадарыць парадак і мэтанакіраванасць, а сучсныя дакладнейшыя досьцеды і глыбейшыя назіранні прыносяні ўсё больш і больш падзвіугодных фактаў парадку ў съвеце. Але нельга сабе ўяўіць парадку без упарадкоўваючага разуму. Да таго парадак ў паасобных рэчах і ў іхных суадносінах мае розныя ступені больш або менш дасканалыя, а гэтага нельга зразумець без існаваньня ў съвеце найбольшае дасканаласці, бесканечна дасканалага Розуму — якім ёсьць Бог.

За апошнія два стагодзьдзі ў съвеце выяўлена сапраудныя цуды мэтазгоднасці і парадку нават там, дзе іх перш зусім не зауважвалі і ў тых рэчах, якія нас заўсёды акружалі.

Будова матэрыі і будова ўсяго сусьвету з нязылічанымі сонечнымі сістэмамі, галіктыкамі, туманнасыцімі маюць на сабе выразнае таўро ўсемагутчае і бесканечна разумнае, вечнае і ўсюды прысутнае Істоты. Ніводзін гадзіннік, зроблены чалавекам, ня йдзе так дакладна, як дакладна рухаюцца па сваіх арбітах нябесныя цэлы. Асабліва падзвіугодная мэтазгоднасць звязана з захаваньнем жыцця на зямлі: да тых умову, якія ўтвораны на самой зямлі яшчэ дадаткова сонца высылае светло і цяпло; пласт озону ў стратасфэры недапускае шкодных

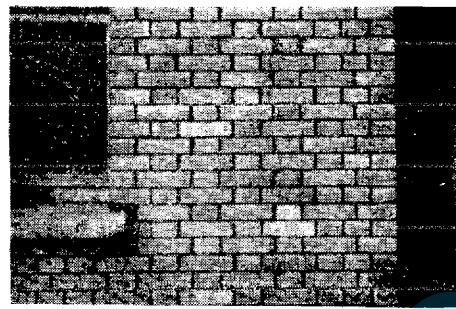

Куча зваленае абыяк цэглы. Ніякага пляну тут няма — няма съядоў будаўнічага.

для жыцьця касымічных праменіняў; кружаныне Зямлі інавакол сябе і інавакол Сонца стварае адпаведныя ўмовы для рытуму жыцьця — дзейнасці і адпачынку жывых істотаў і найбольш спрыяльнія ўмовы росту для расылінаў. Словам ўсё з сабою павязана адным магутным вузлам, які ахоплівае ўесь сусвет і яго хтосьці мусіў калісьці завязаць. Палаяўнічы па съядох на сънезе распазнае жывёлу, якая іх пакінула; археалёгі па рэштках касыцякоў распазнаюць тыя істоты, якія даўно вымерлі; кожны з нас стаўшы перад кучою грузу і перад мурам бяз лішніх паясьненняў ведае, што груз хтосьці зваліў бяз ніякага пляну, а для пабудовы муру мусіў быць будаўнічы, які рабіў плян і мусілі працаваць муляры; хоць мы іх ня бачым, але ня сумняёмся, што яны былі. — З гэткаю-ж пэўнасцю будова сусвету съведчыць аб існаваныні Сатварыцеля.

Асабліва выразныя съяды Бога можна назіраць у арганічным съвеце. Не дарма сёньня вучоныя адсъвязылі ў памяці стары выслані філёзафа Ляйбніца (1646-1716), паводле якога: «кожнае арганічнае цела ёсьць боское машинало, прыродным аўтаматам, які бесканечна перавышае ўсе штучныя аўтаматы». Гэты выслані стане яснейшым, калі ўсьведамімо, што кожная расыліна і жывёліна ёсьць або аднакаморкавая, або шматкаморкавая. І тыя што складаюцца з мільярдаў каморачак ёсьць быццам падзеленыя на працоўныя згуртаваныні каморачак, якія прыстасаваныя да выконванае імі працы і самое прыстасаваныне даведзена да найдалейшых магчымасцяў. І што асабліва важна ў гэтым прыстасаваныні і дзейнасці дык гэта факт, што яны выконваюць сваю працу, ня маючы ніякое съведамасці аб tym, што робяць — імі кіруе якісці нябачны правэдар.

У расылінным съвеце асаблівую ўвагу звязраюць на сябе ўладжаныні некоторых кветак для апыленыня. Часта спатыканая ў нашых агародах наступалька, мае кветкі ў форме конуса, закончана-

Тая-ж цэгла, але ўпрадкаваная ўмелаю рукою муляра паводля пляну будаўнічага. Ані муляра, ані будаўнічага тут ня відаць, але іхняя праца съведчыць аб іх існаваныні.

га хабатком, напоўненага інектарам. Уваход у хабаток прыкрыты далікатна поўсьцю. Кузуркі лёгка могуць пралезыці ў хабаток, бо поўсьць ірыху нахіленая ўсярэдзіну і прыгінаецца пад цяжарам іхняга цела. Але калі напіўшыся духмянага інектару, кузурка накіроўваецца да выхаду, поўсьць кветкі яе ня пускае. Кузурка, знайшоўшыся ў лавушцы, пачынае бегаць, шукаючы выхаду, пры гэтым яна трапляе на сlyчыкі і рассыпае іхны пылок, сама набіраеца яго і пераносіць на таўкачык — кветка апыльваеща, поўсьць вяне, кузурка знайходзіць выхад і накіроўваецца да другое кветкі, каб там выканаць тую-ж работу. Падобную лавушку маюць кветкі кірказону. Кветкі некоторых охрыдыяў-зязюлькаў маюць іншыя неспадзеванкі для жамяры. Напрыклад у зязюлькі мужчынскае інектар схаваны на дне шпоравіднага адростку кветкі. Чмялі і пчолы, найчасцейшыя госьці кветкі, мусіць ціснуць сваю галоўку ў алтуліну, якая вядзе да інектару, і лёгка туды далаць, але вяртаючыся назад, галавою зачапаюць сlyчыкі так, што ім прыклейваюцца да лобу дзівые грудкі пылку так званыя полініі быццам два ржкі. З імі пчала ляціць да другое кветкі. Але полініі вельмі чулыя на сухасць і на галаве пчалы хутка вянуть, схіляючыся напярод. Калі у наступнай кветцы пчала зноў галоўкаю праціскаеца да інектару зязюлькі, дык прыклейвае полініі да ліпкае наверхні таўкачыка зязюлькі, да-конваючы тым самым апыленыне. У экватарыальных охрыдыяў спатыкаючыся кветкі з асобным уваходам і выхадам, па якім кузуркі мусіць ісці, каб напіцца інектару. Шмат майстэрства ў будове сlyчыкі і таўкачыкі маюць амаль усе губакветныя — у іх з стопрацэнтаваю пэўнасцю пылок аднае кветкі трапляе на таўкачык іншае.

Падобных прыкладаў у расылінным съвеце ёсьць нязылічаная колькасць. Ніякія хэмічна-фізичныя працэсы ня могуць выясняць гэткіх «пристасаваныняў». Ды і самое слова прыстасаваныне тут не на мейсцы, бо-ж расыліны ня маюць

абсолютна ніякага розуму і ніякае съведамасьці, яны ня могуць рабіць ніякіх вынахадаў. А таму, што міма гэтага маюць падзіву годныя ўладжанні для захавання свайго віду, значыць яны ўсё гэта атрымалі ад найвышэйшага творчага Розуму — Бога, Які валадарыць усім сусьветам.

У жывёлінным съвеце на асаблівую ўвагу заслугоўвае тое зьявішча, якое агульна называецца інтынктам. Дзякуючы інтынкту жывёлы паводзяцца так, быццам яны маюць розум і то не абы які, але такі, што няраз перавышае людзкую мудрасьць і вынаходлівасьць. Шматлікія адкрыцы, якія людзі зрабілі паволі на працыгу вякоў і якімі слушна ганарадацца, жывёлы «парабілі» ад пачатку свайго існавання. Вось некалькі прыкладаў:

Грэкі ўважаюць, што земляробства вынайшаў элэўзыйскі мітычны кароль Трыптолем, але вось муранікі ведалі сеяні, палонці і лярахоўваць насенне некаторых карысных для іх расылінкаў ў адпаведных съвірнах ад таго часу, як яны ёсьць мурашкамі. Тыя-ж мурашкі цэлья тысячагодзідзі да зъяўлення чалавека ўжо ведалі сваеасаблівую жывёлагадоўлю: яны даглядаюць мишицу, на поўсыці якіх зълізываюць салодкае «малачко». У некаторых краінах Амерыкі ёсьць мурашкі, якія ўмеюць зъбіраць зерняткі, перажоўваць іх і выпякаць на сонцы «хлеб». — І тут выперадзілі людзей на тысячагодзьдзі.

Падводны звон людзі вынайшлі парадаўчы нядайна, а павук-вадалац яго ўмей будаваць і напаўняць паветрам ад нязылічаных вякоў.

Людзі навучыліся лятаць зусім нядайна: Монгольф'е і Пілятр першы раз узяўніліся ўвесь у паветраным балёне толькі ў 1783 г., а першы самалёт збудаваў Клемэн Адэр у 1897 г. А шырокараспаўсюджаны ў нас від павука ад вякоў ўмее лётаць у паветры на сваёй далікатнай павуціне, званай у нас бабяе лета.

Лекары першы раз ужылі хлёраформу для ўсыплення падчас апэрацыі толькі ў 1847 г., а сьветлячок, ці інакш съвятаянскі чарвяк ад вякоў умее хлёраформаваць смаўжоў, каб магчы іх спакойна ёсьці.

Радар вынайдзена толькі ў часе апошніяе вайны а кожаны ад няпамятных вякоў маюць нешта падобнае для успрымання ултракароткіх гукавых тонаў, якія самі выдаюць. Даведаліся аб гэтым зусім нядайна. Дзіўная прыпадковасць, што натрыклад у вушана вушныя ракавіны вельмі падобныя да радараўных антэнаў. Хто ад каго навучыўся іх рабіць? Акрамя кожаноў так-жэ шматлікія начныя мялікі ўмеюць лавіць ультракароткія гукі, якія выдаюць кожаны і пачуўшы іх, мялікі падаюць кулем на зямлю, каб ня трапіць у зубы сваім ворагам. Пры гэтым выяўлена, што густая і блішчастая луска мялікаў можа добра абсарбаваць ультрагукі і таму зъяўляешца

не абы якім абаронным пакрыццём — так-жэ «вынахада».

Зразумела, што ўсе гэтыя і падобныя «вынахады» жывёлы заўдзячваюць нё свайму розуму, якога ня маюць, але таму найвышэйшаму і ўсемагутнаму Розуму, Які установіў законы для ўсяго сусьвету.

СЪВЕДЧАНЬНЕ ВОСАЎ

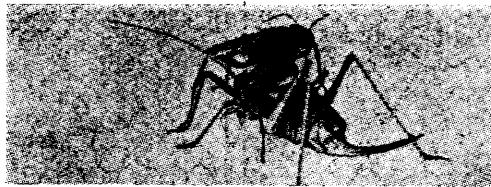
Інтынкт коратка можна азначыць як урдженую форму паведзінкі і рэакцыі жывёлы, харэктэрную для данага віду. Незалежна ад таго, ці інтынкты будуть больш або менш скамплікованыя, яны маюць той сам пачатак, які бесканечна перавышае ўсякія матэрыяльныя прычыны, таму кожны інтынкт мае туго самую вымову, але на людзкую ўяву больш уражаюча дзеянічаюць інтынкты больш складаныя, яны машней прамаўляюць да пераканання. Прыглянемся да некаторых з іх.

Сям'я восаў даволі вялікая і рознавідная. Асабліва цікавыя інтынкты маюць тыя восы, што жывуць паадзіночна. Натрыклад пясчаная асва сваім лярвам падрыхтоўвае для харчавання вусьня хвяёвага сфинкса. Але яны ўвесі час павінны быць жывымі, аднак не павінны рухацца, бо лярва пясчанае асвы вельмі кволая. Дзеля гэтага асва параліжуе вусьня. Яна з сапраўдным майстэрствам нападае на сваю ахвяру і пачынае джаліць у чэрава ў кожны сэгмэнт (кольца). Трэба ведаць што там знаходзіцца нэрвовыя вузлы вусьня. І вось асва джаліць вусьня з такою дакладнасцю быццам яна выдатна ведае яго анатомію і параліжуочае дзеянне атрутам свайго джала — у вусьня ёсьць 9 нэрвовых цэнтраў,

Пясчаная асва цягне спараліжаванага вусьня ў норачку.

1.

2.

3.

1. **Лянгвэдоцкая асва-сфэкс джаліць стрыганчыка ў грудны нэрвовы цэнтр.**
2. **Асва даюнае паралік ахвяры; яна ўхапіла стрыганчыка за голаву і моцна сыціскае яе.**
3. **Стрыганчык зусім спараліжаваны і асва цягне яго за вусікі ў сваю норку.**

па адным у кожным сэгмэнце, і ў кожны з іх пасобку яна джаліць беспамыльна з падзіугоднаю дакладнасьцю. Пасъля гэтага спараліжаванага вусіння цягне ў норку, кладзе на яго сваё яечка, прыцягвае яшчэ чатыры або пяць падобна спараліжаваных, закрывае ўход ў норку і ніколі больш да яе не вяртаецца ды пачынае работу каля другое норкі. Праз колькі дзён пасъля гэтага сама гіне.

Лянгвэдоцкая асва-сфэкс турботы аб сваім патомстве праяўляе падобна як і пясчаная асва, але за ежу яе лярвам служаць стрыганчыкі і цвіркуны і толькі самічкі, як больш спажыўныя. Іх так-жа асва мусіць спараліжаваць, але не ўмярцвіць і яна гэта робіць з неімаверным спрытам. Яна перш джалам прабівае іхны сьпінны хітынавы панцыр, дасягае нэрвовы рухавы цэнтр і параліжуе яго. Другі нэрвовы цэнтр стрыганчык мае ў голаве, але яго нельга спараліжаваць атрутаю джала, бо гэта выклікала-б съмерць і гэта быццам ведае асву; яна замест джаліць галауны цэнтр хапае голаву стрыганчыка ў свое моцныя пачынкі і здушвае яе да тае ступені, каб спрычыніць аглушэнніе. Так аглушанага і спараліжаванага стрыганчыка яна цягне ў норку, якую загадзі сама выграбае і характэрна, што пягне яго толькі за вусікі. Калі вусікі адрезаць, дык асва спробаваўшы дарэмна цягнуць сваю ахвяру за голаву, кідае яе і пачынае шукаць новую ахвяру. Прынёсшы чатыры стрыганчыкі, на грудзях у ал-

наго з іх кладзе сваё яечка і засыпае норку. Здаражца, што падчас таго мамэнту, як асва прынёсшы стрыганчыка да норкі, убягае ў норку, каб яе аглянуць і пачысыць, птушкі склебуваюць падрыхтаваную ахвяру. Асва, выбегшы з норкі, шукае некалькі хвілін, а потым ляціць па новую ахвяру, але ўканцы засыпае норку з трымя, або нават толькі двумя стрыганчыкамі. Зразумела, што тады яе лярва ня выжыве, але яна кіруеца толькі інстынктам і калі спараліжавала чатырох стрыганчыкаў, кладзе сваё яечка незалежна ад таго, ці іх прыцягнула ў норку, ці не.

Бронзавая асва для сваіх лярваў параліжуе лярву тынкоўкі. Дзеля гэтага яна мае монны яйцэклад, якім можа прасьвідроўваць нават тынк. І прасьвідроўвае з такою дакладнасьцю, што ня бачучы свае ахвяры, пррабівае яе рухавыя цэнтры, параліжуе іх і кладзе ў цела ахвяры сваё яечка. Ніякія матэрыялістычныя тэорыі ня могуць выясняць такіх здольнасцяў вosaў.

СЪВЕДЧАНЫЕ ПЧОЛАЎ

З усіх шасціножкаў да гэтага часу найбольш дакладна вывучана жыцьцё пчолаў і выяўлена надзвычайна цікавыя факты. Гэтыя дробныя жывёлінкі сваімі паводзінамі, сваею дакладнасьцю ў працы, у арганізацыі сямейнага жыцця ад вякоў звыярталі ўвагу дапытлівага людзко-га разуму. Свойго часу славуты французскі матэматык Рэамюр (1683-1755) быў займаў думку з матэматычнаю дакладнасьцю вырахаваць на колькі рациональна пчолы будуюць сваю вашчыну. Дзеля гэтага ён пастанавіў вылічыць, ці куты ромбаў, якія знайходзяцца на дне вочкі вашчыны, даюць найбольшую ёмістасць вашчыне пры найменшай плошчы, ці не. Ён вымераў, што пчолы рабілі ромбы чонца вашчыны з кутамі $109^{\circ} 28'$ і $70^{\circ} 32'$. Пасъля доўгіх аблічэнняў вучоны дайшоў да выснаўку што вочки вашчынаў былі-б найбольш ёмістыя, калі-б пчолы рабілі ромбы з кутамі $109^{\circ} 26'$ і $70^{\circ} 34'$. Выглядала, што пчолы памыліліся на 2 сэкунды. Калі аднак потым удакладнена лёгартымічныя табліцы і спраўджана аблічэнны Рэамура, выявілася, што памыліліся ня пчолы, але вучоны. Сапрауды падзіугодная матэматычная дакладнасьць жывёлаў, якія звычайна жывуць усяго каля пяці месяцаў, ня ходзяць да ніякае школы, ня вучацца ніякае матэматыкі!

Нядайна, бо ўсяго ў 1945 г. выяўлена яшчэ іншыя матэматычныя здольнасці пчолаў у іхнія «мове». Моваю тут названа тыя знажі, якімі пчолы даюць сабе ўзаемна значыць аб знайдзенай багатай узятцы. Калі нейкай пчала выкрые багатую узятку блізка вулья, не далей як 100 метраў, дык прыляцеўшы ў вулей, пачынае бегаць па сотах, быццам танцаваць апісваючы кругі, такім чынам, што абегшы цэлы круг, завяртаеша

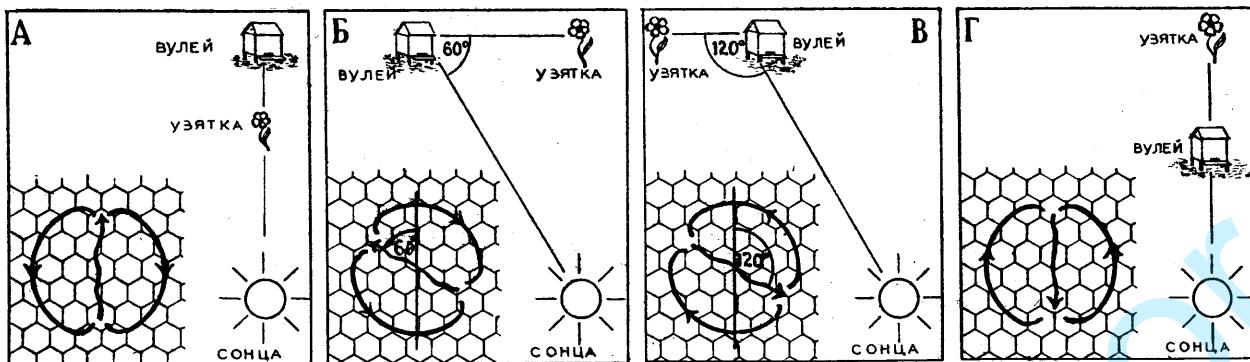

Схема танцу пчалы, якім яна паведамляе аб знайдзеным багатым узятку і ягоным месцазнаходжаньні.
Выясненіне ў тэксьце.

на месцы і бяжыць па тым-жа кругу ў праціўным кірунку, выставішы пры тым язычок, каб яе сяброўкі маглі панюхаць па новае ўзяткі. Калі-ж ўзятка знайходзіцца далей як на 100 мэтраў ад вулья, дык пчала вярнуўшыся ў вулей танцуе па сотах апісваючы два паўкругі такім чынам, што паказвае дакладна адлегласць і кірунак месцазнаходжаньня новае ўзяткі. Для азначэння кірунку служыць напрамак бегу па дыямэтру паміж паўкругамі: зньізу ўверх — на поўдні, зверху ўніз — на поўначы. Адхіленыні на заход ці на ўсход азначаюцца кутом дыямэтру да стольца лініі. А для азначэння адлегласці служыць хуткасць танцу. Калі адлегласць ўзяткі роўная 100 м. дык пчала робіць 8 да 10 пра-бегаў па простай лініі паміж паўкругаў на пра-цигу 15 мінут; калі 500 м. — дык 6 разоў; калі 1000 м. — 4 да 5 разоў; 5000 м. — усяго два разы, і заўсёды ў часе 15 мінут. Кірунак ўзяткі пчолы азначаюць паводля сонца, незалежна ад таго ці яно відань, іі заслонена хмарамі.

Ня кожучы ўжо аб іншых інтынктах пчалы, назіраючы гэтую дробную жывёлінку, прыходзіцца падзяляніць сапрауды бесканечную мудрасць Сатварыцеля, Які абdziляе такімі здольнасцямі свае і вялікія і маленькія сатварэнні.

ІНШЫЯ СЪВЕДЧАНЬНІ

Зъвернем яшчэ ўвагу на некаторыя зъявы, што сваю нязвычайнасцю прысягваюць жывейшую ўвагу чалавека.

Павуцінне здаецца аж занадта добра ведамае кожнаму чалавеку, каб аб ім яшчэ было варты гаварыць. У сапраўданасці яно нават і для вучоных мае нямала загадкаў. Калі дакладней дасыледавалі павуціну, дык выявілі, што яна далёка перавышае нашае ўяўленыне аб ёй. Яна належыць да найбольш вытрымліваючых рэчавінаў, якія дагэтуль ведамыя. Людзкі геній выпрадукаваў сталь, як найболыш вытрымалы матэрыял; сталовая нітка таўшчынёю адзін квадратны міліметар можа

вытрымачь цяжар 400 кг., а гэтая-ж тоўстая павуціна вытрымоўвае 900 кг., як гэта выявілі нядавна досьледы ў Кэмбрыджскім універсітэце. Ясна што павук вытворае павуціну ў залозках, якіх сам ня выдумаў. Цяпер вучоныя стараюцца выявіць сакрэты павуціны і выпрадукаваць штосьці падобнае, а павук бяз ніякіх турботаў прадукую яе ад пачатку свайго існаванья.

Бабровыя хаткі і бабровыя гаці на плытках рэках ад вякоў выклікалі падзіў у людзей, бо гэтае майстэрства бабры ведалі шмат вякоў перад зъяўленнем чалавека. З часам людзі выперадзілі бабра ў будаўнічым майстэрстве, але трэба памятаць, што адзінаю «прыладаю» для бабра падчас будаўніцтва зъяўляючца ягоныя зубы.

Вельмі часта і пры розных нагодах калі толькі закранаеща справа інстынктам, паказваеца на асаблівіх інстынкт вугроў, якія жывуць у ёўрапейскіх і амэрыканскіх рэках і азёрах, а нерастаўшы плывуць у Атлянтычны акіян да Бэрмудзкіх астравоў і там пасыла гінуць, а маладыя вугры адтуль распльываюцца ў Эўропу і Амэрыку. Прыйдзіць зўрапейская і амэрыканская, (яны чуць адменныя) ніколі ня блудзяц і беспамыльна трапляюць у свае краіны. Толькі адзін раз у жыцці яны робяць падарожжа ў акіян і ніколі ня блудзяц. Хто кіруе іхным падарожжам?

Тэрміты ў сваіх пабудовах, якія часам дасягаюць некалькі метраў вышыні, маюць цэлья агароды грыбкоў. Ад дауна заалёгі думалі, што тэрміты гадуюць гэтыя грыбкі для ежы, але нядавна швайцарская тропікальная экспедыцыя выявіла, што грыбкі служаць для павышэння тэмпературы ўнутры тэрмітніка на якіх 9-18 ступеняў больш чым навонек і да ўтримання раўнамернае вільготнасці паветра. Вось-жэ тэрміты знайшли сабе прыроднае цэнтральнае аграваньне і лябораторию патрэбнае ім атмасфэры, ня маючи пры тым агулам ніякага паняцця аб тэмпературы і атмасфэры.

У Афрыцы ёсьць птушкі, якія замест сядзен

на яйках будуюць нешта падобнае да інкубатараў. Яны зносяць на кучу вільготнае лісце і калі яно пачынае прэць, у сярэдзіну кладуць свае яйкі. Мала таго, птушкі ўмеюць захоўваць у кучы стающую тэмпэратуру — калі надвор'е халаднёе, яны кучу збольшваюць, калі цяplее — разграбаюць яе. Штучны інкубатар людзі збудавалі толькі ў 1875 г.

НЯЗМЕННАСЦЬ ІНСТЫНКАЎ

Можна было-б, вобразна кажучы, без канца множыць прыклады падзвігодных інстынктаў, бо сёняня на гэтую тэму існуе аграмадная літаратура, але і вышэйпералічаных фактаў цалкам выстарчае, каб усьведаміць, што ніякая барацьба за існаванье, ніякія тэорыі аб прыстасаванні ня могуць даць належнага выясnenня паўстання інстынктаў, бо як відаць хоць-бы з вышэйших прыкладаў, паўстаннем інстынкту мусіла кіраваць нейкая вышэйшая разумная, ўсюды прысутная і ўсёведаючая сіла, а не якісь съляпня прыпадкі, што ляжаць у аснове тэорыі барацьбы за існаванье.

Калі-б прыстасаванье аргатізму магло прычыніцца да паўстання нейкага інстынкту, дык зразумела, што гэтае-ж прыстасаванье мусіла-б уплываць на зъмену інстынктаў у звязку са зъменаю аbstавін жыцця. Тымчасам інстынкты астаюцца нязменнымі. Ужо гаворачы аб сфераксах успаміналася, што гэтае асва засыпае норку нават і з нездавальняючай колькасцю ежы для сваіх лярваў, калі дзеля нейкіх прычынаў спаралікаваныя ахвяры гінуць каля норкі. Педобна і пчала тынкоўка, калі напоўніць сваю чаропачку мёдам, ужо не звяртае больш увагі, ці хто пашкодзіў дно чаропачкі, ці выпусьціў мёд — кладзе туды яечка і замуруювае вечка.

Калі самыя інстынкты бываюць падзвігодныя дык іхня застыласць пераважна бывае та-кою-ж. Напрыклад шэрая дзіка гусь робіць гняздо ў чароце, але толькі седзячы. Дзеля гэтага яна выбірае адпаведнае мейсца, садзіцца там і пачынае дзюбам нахіляць да сябе акружаючы чарот, каб стварыць наўакол сябе вал. Калі чароту выявіца замала, яна пробуе выцягаць магчымыя найдалей сваю шыю, каб дастаць чароціны, але калі міма гэтага вал будзе замалы, пакідае пачатае гняздо і шукае новае мейсца ў больш густым чароце, бо яе інстынкт кажа ёй рабіць гняздо толькі седзячы.

Таксама і хатнія жывёлы ўжо ад тысяча-годзьдзяў жывуть у зъмененых да непазнанья ўмовах, але захоўваюць некаторыя інстынкты, якія ім зусім непатрэбныя. Напрыклад каты і сабакі засыпаюць сваё лайні і нават тады, калі ні маюць чым засыпаць усёроўна грэбаюць нагамі.

Праўда, ня ўсё інстынкты адолькава нязменныя. Побач зусім нязменных, быццам засты́-

шых, ёсьць так-жэ і такія, што да пэўнае ступені дазваляюць на некаторыя адхіленыні адпаведна да аbstавін. Напрыклад між тых-жэ адзінока жывучых восаў у Індыі жыве асва эўмэна, якая можа пару дзён прыносіць вусыняў у адну каморачку, калі іх адтуль усыцяж выкрадаюць. Але гэтае асва каморачкі будзе сама і не заскляпляе іх, пакуль не напоўніць спаралікаванымі вусынямі. Відаць дзеля гэтага яе можна штучна змусіць прыносіць у адну каморачку больш пажывы, чым гэта яна робіць звычайна. Аднак наяўнасць гэтых інстынктаў ні ў чым не зъменяе іхняе сутнасці, ані тымбольш поўнае нязменлівасці большае часткі з іх.

Дзеля нязменлівасці інстынктаў шматлікія віды жывёлаў зусім выгінулі. Сёняня палеанталёгія знайходзіць толькі касцяцкі, ці акамяне-ласці некаторых з іх. І гэтыя касцяцкі разъбіваюць у пух тэорыю паводля якое інстынкты ёсьць быццам формаю прыстасаванья арганізму да ўмоваў жыцця, бо-ж выгінулі гэныя жывёлы толькі дзеля таго, што не змаглі прыстасавацца да зъмененых прыродных аbstавін, хоць тыя зъмены і адбываліся паволі на працягу тысяча-годзьдзяў.

І наадварот ёсьць некаторыя інстынкты вельмі карысныя для жывых істотаў, якія трапіцца падчас зъмену відаў жывёлаў. Калі-б тримацца матэрыялістычнае тэорыі эвалюцыі, якая цвердзіць, што вышэйшая жывёлы паўстаюць з ніжэйших бяз ніякага ўмешаванья Вышэйшае Сілы, дык няма ніякага выясньення, чаму людзі ад нароўджанья ня ўмеюць плаваць і нават хадзіць, хоць ўсе сисуны маюць гэтыя здольнасці і перадаюць іх сваім нашчадкам у спадку. Матэрыялістычная тэорыя цвердзіць, што да вытворэнья нейкага інстынкту служыць векавое паўтарэнье нейкае дзейнасці. Памінаючы ўнутраную супярэчнасць гэтага цвердзяння, бо-ж паўтараецца толькі тая дзейнасць, якая ўжо аднойчы была выканана і мела прычину свайго паўстання; яно супярэчыць фактам, бо-ж ад зананія свайго існаванья людзі ходзяць, а нованароджаныя дзеці ніяк не атрымліваюць у спадку гэтага здольнасць, хоць ногі толькі на тое і ёсьць, каб хадзіць. Горш таго, нат' навучуцьшыся хадзіць, калі чалавеку трапіцца няшчасце праляжаць у летаргічным сне даўжэйши час, дык забываецца хадзіць і мусіць потым вучыцца хадзіць, як дзіця.

Дакладнейшая і глыбейшая досьледы нязлічаных формаў інстынктаў спрычыніліся да таго, што сёняня ўжо ніхто з паважнейших вучоных не гаворыць аб магчымасці выясньення іх паходжанья пры помачы эвалюцыінае тэорыі, і гэта сталася пасля дакладнейшага пазнаньня тых фактаў, на якіх калісь атіралася самая тэорыя. Сучасны ангельскі дасьледнік прыроды Сульлівэйн кажа: «У сучасным стане прыроды

знаўства праз мэханічнае выясняньне жыцця, ня прыходзіца да яго бліжэй». Пасля доўгавяковых досьледаў сёньня стае больш ясным чым калі, што сіла, якая дала жывым арганізмам падзвінную здольнасць прыстасаванья да жыцця ў форме інстынктаў, ня ёсьць у самым арганізме. Некаторыя вучоныя на гэтым цьверджаныні абмяжоўваюцца, прызнаючы сябе некампетэнтнымі шукаць тую сліу далей, бо гэта не ўвайходзіць у абсяг іхных досьледаў. Аднак мы маем права і нават абавязак спытацца: Дзе-ж ёсьць тая сіла? Адзінам алказам на гэта ёсьць адказ: Гэтая сіла гэта — Божая усемагутнасць.

ДУМКІ СУЧАСНЫХ ВУЧОНЫХ

Закранаючы нейкае навуковае пытаньне, кожнаму цікава ведаць думку найбольш қампетэнтных у данай галіне веды вучоных. Думкі прыродаведаў адносна рэлігіі ўжо падаваліся ў «Божым шляхам». Нр. 60, дык няма патрэбы іх тут паўтараць, зьвернем толькі ўвагу на тых вучоных і перадусім сучасных, якія выказаў свае думкі адносна закраненага вышэй пытаньня.

Выдатны нямецкі фізыйялёт Іван Мюльлер (1801-1858) пісаў: «Інстынктыўная дзеяньні паказваюць нам, што сіла, якая дзейнічае паводле адвечнага закону для асягненъя азначанае мэты, гэта — Божая думаньне, якое не супадае з нашаю съведамасцю».

Нават у часе, калі асабліва ў Нямеччыне шырокае варожы да рэлігіі настрой у прыродазнаўстве, нямецкі заалёт Бэрнارد Альтум (1824-1900) казаў: «Жывёла ня думае, не разважае, не намячае сваіх мэтаў, і калі міма гэтага дзейнічае мэтазгодна, дык значыць, што Хтосьці іншы думае за яе». І на іншым мейсцы да даваў: «Напрыклад адлёт птушак у вырай зьяўляеца актам послуху птушак вышэйшай Кіруючай Руцэ, іманэнтнаму закону».

Між сучасных прыродаведаў часта можна пачуць думку, што навейшыя асягненъні навукі ня толькі што ня супярэчаць рэлігіі, але што глыбоке вывучэнне прыроды вядзе да Бога. Нямецкі біялёт і хэмік Вольфганг Оствальд кажа: «Чым больш мы пазнаём жыццё прыроды, tym больш пераконваемся што толькі вера ва Усемагутнага Сатварыцеля неба і зямлі. Які ад веку ўстанавіў съветапарарадак, развязвае загадку прыроды і чалавека. Ня толькі людзкое сэрца абвяшчае нам Бога, але і прырода, асабліва калі мы бачым яе фауну і флёр. Хто глыбей пранікае ў чары прыроды, той заусёды прыходзіць да Бога — Сатварыцеля съвету». Іншы нямецкі вучоны Фохт, які вызначыўся сваімі працамі ў галіне анатоміі і фізіялётгії, гаворачы аб фізіялётгічных працэсах, ускліквашы: «Які вялікі і адначасна прос-

ты ўесь гэты працэс. Толькі Босцьва магло задумаць і выкананы гэта. Чалавеку-ж астаетца толькі разважаць і дасъледаваць, ды праз гэта прыбліжацца да Бога».

Сучасны прэзыдэнт Акадэміі Навук у Нью-Ёрку Морысон Грэсі сцьвярджае: «Мы стаімо на съвітаныні новае навуковае пары і кожнае новае навуковае адкрыццё ўсё выразней выяўляе нам дзела разумнага Сатварыцеля. На працягу апошніх 90 гадоў, якія мінулі ад съмерці Дарвіна, прапраблена годныя падзвіву адкрыцці і мы асноўваючыся на ведзэ, пабудаванай на веры, што раз бліжэйшыя ў духу навуковае пакоры пазнаём Бога». Гэты-ж вучоны апублікаваў цікавы артыкул, у якім падае сём раптыяў, дзеля якіх ён як вучоны верыць у Бога.

Ангельскі вучоны Коульзон ціцерашні прафэсар матэматыкі ў Оксфордзкім універсітэце, прамаўляючы ў 1954 г. да сяброў Брытыйскага Навуковага Таварыства, казаў: «Калі навука ёсьць біялягічнаю, сацыяльнаю, духовую, маральнym сродкам, або ачышчаючым упlyvam, дык тады мы можам сказаць, што яна ёсьць так-жэ дзейнасцю істотна рэлігійнаю... Навука становіцца моваю, пры помочы якое апісваецца Бога, а людзі навукі далучаюцца да грамады Ягоных вяшчальникаў».

Некаторыя вучоныя акрамя шчырага выяўлення іхняга рэлігійнага перакананыня выказваюць так-жэ радасць з таго, што іхня навуковая праца ўмагчыміла ім адчытаць у прыродзе «некаторыя адціскі Божых пальцаў», як гэта хораша сказаў вялікі амерыканскі фізык Р. А. Мілікан (1869-1953). Сапраўды гэта ёсьць тая радасць, з адчытваннямі кнігі прыроды, аб якой казаў Карляйль. Сучасны нямецкі фізык Фрыдрых Дэсаўэр кажа, што для яго навукова-дасъледчая праца ёсьць «дарога да аў'яўлячагася Бога».

Уважлівае назіраныне над прыроднымі зъяншчамі ад вякоў выклікала ў людзей думку аб Сатварыцелю і захапленыне Ягою бескансечнаю веліччу і усемагутнасцю. Псальмапевец ускліквашы каліс: «Як-жэ велічны ёсьць дзеі Твае, Господз! Ты ўсё прамудрасцю стварыў» (Пс. СIII, 24).

І сапраўды ня толькі у Божых творах, але нават і ў пазнаваныні Яго ёсьць ніявычарпальная прамудрасць. Агульна ведама, што ў мінульым стагодзьдзі бязбожнасць была шырокая распаўсюджаная ў некаторых навуковых кругах і бязбожны рух пачаў быў выступаць супраць Бога і рэлігіі бытцам у імя навукі, праракуючы хуткае зьнішчэнне рэлігіі наагул. Але сталася зусім ня тое. Праз некалькі дзесяткаў гадоў навука накіравалася ўпярод зусім ня тым шляхам, як гэта плянавалі бязбожнікі. Замест стацца прыладаю ўзмаганыні з рэлігій сёньня навука прыносіць

усыцяж новыя і новыя факты, узбагачваеца новымі адкрыццямі, якія пацьвяджаюць доказы аб існаванні Бога.

Калісі апостол Павал пісаў аб пазнаванні Бога: «Бо нябачымае Яго, а так-же адвечная Ягоная сіла і Боскасць, робяцца пазнавальнымі для сатварэнняў съвету праз разважанні аб творах, так што яны (сатварэнні) ёсьць без апраўдан-

Зарніца рэлігійна-маральнага адраджэння съвету

Людзі маглі-б уладзіць сабе жыцьцё шмат лепш, чым цяпер ёсьць. Мы гэта маглі-б зрабіць хоць часткава, і тое што ёсьць у нашых магчымасцях зрабіць трэба.

Ведама, што ідэалу ў гэтым кірунку падчас дачаснага жыцця асягнуць нельга, бо шмат чаго залежыць не ад нас, але шмат такі залежыць і ад нас, ад людзей. Колькі прыкрасыяў, колькі цярпенняў робяць людзі самі сабе і сваім бліжнім! Вельмі часта мы робім гэта нясьведама, непадумаўши. Але незалежна ад таго, як такія прыкрасыі робяцца, яны атручваюць нашае жыцьцё. А колькі іх робіцца штодзенна! Колькі спрычыніеца большых і меншых няшчасцяў ад якіх цярпіць не адзін-другі чалавек, але цэлія мільёны людзей не аднаго, а некалькі пакаленій-

Пры добрай волі, з любою бліжнія ў сэрцы можна было-б адхіліць шмат бяды і няшчасцяў ад чалавецтва. Можна было-б ашчадзіць сабе ня толькі мноства цярпенняў, сълёз, але паводля магчымасці, што і павінна быць, памагаць адны другім у няшчасных выпадках, якія стаюцца з незалежных ад нас прычынай.

Для асягнення ўсяго гэтага неабходна мець спагадныя ўзаемныя адносіны, абаснаваныя на адвечным праве любові Бога і бліжнія. Неабходна стварыць усім людзям магчымыя ўмовы жыцця, каб у дастатковай ступені былі заспакоеныя і матэрыяльныя і духовыя патрэбы чалавека. Неабходна забясьпечыць свободу сумлення, свободу выконвання рэлігійных практик. З духованаю свободою нясумяшчальны ніякі прыгнёт; ані рэлігійны, ані нацыянальны, ані клясавы, ані асабовы. Такую свободу магчыма забясьпечыць толькі тады, калі сваю дзейнасць людзі будуть абасноўваць на хрысціянскай любові і справядлівасці.

«Не рабі другому таго, што табе самому ня міла». Пад словам «другі» трэба разумець кожнага паасонага чалавека, кожную сям'ю і кожны народ. З гэтым залатым правілам узаемных адносінаў ніяк ня сумяшчальная съведамая кры́да ані паасонага чалавека, эні нейкае грамады, ані тымбольш цэлага народу.

Мала ня крываціць, трэба ўсюды і ўсе ўсім

ня» (Рым. I, 20). Тым больш сёньня ёсьць без апраўдання тая, якія съведама стараюцца ўчыкаць ад Бога, ня хочуць бачыць навокал сябе Ягоных сълядоў, ня хочуць адчуць на сабе Ягонае Рукі і пачуць у сваім сумленні Ягонага голасу.

а. Л. Гарошка

захоўваць справядлівасць, даць кожнаму, што яму слушна належыцца. І да паўнаты гармоніі ўзаемных адносінаў трэба, каб справядлівасць была сполучана з любою як у адносінах між паасоннымі людзьмі, так і ў грамадзкіх дачыненіях.

Гэта ўсё патрэбна для агульнолюдзкага добра. Але да шчасця чалавека патрэбна яшчэ чагосяці больш. Найлепшыя адносіны яшчэ не ашчаслыўляюць чалавека, ані матэрыяльныя дабры, ані ідэальны парадак і супакой — да шчасця неабходна: развязаныне праблемы цярпення, якая не пакідае чалавека нават пры найлепшым грамадzkім ладзе, забесьпчэныне асягнення апошняе дачаснае і вечнае мэты, задавленыне найвышэйшых ідэалаў чалавека.

Шчасця сапраўднага, вечнага чалавек у дачасным жыцці асягнуць ня можа, гэта праўда, але шматлікія абставіны жыцця, залежныя ад чалавека, магчыма ўладзіць так, палепшыць іх да такога ступені, што можна гаварыць аб шчасці і то аб такім шчасці, што зьяўляеца зарукаю вечнага шчасця.

Ад вякоў людзі думалі над гэтымі пытаннянімі, шмат аб гэтым пісалі і гаварылі, нямала так-же рабілі, але ня шмат асягнулі. Пасля назылічных няудалых меркаванняў, пасля горкіх расчараванняў палепшыць людзкую долю паводля розных людzkіх плянаў і праграмаў, якія не звярталі ўвагі на Божыя законы, усё больш і больш стаеца ясным для ўсіх, хто шчыра жадае пазнаць праўду, што чалавек можа дайсьці да шчасця толькі праз хрысціянства.

ПЕРАШКОДЫ НА ШЛЯХУ НАПРАВЫ

«Бог быў у Хрысьце, годзячы з сабою съвет»
(Іл. Кар. V, 19).

Съвет — гэта значыць усе людзі — створаныя Богам для Яго хвалы, але праз грэх сталіся Яго ворагамі. Горш таго, гэты съвет стаўся так-же адным з ворагаў самога чалавека. Але ці-ж так яно мусіць быць? Ці людзі — гэтыя найдасканалейшыя Божыя творы на зямлі — ці яны так маральна змarnелі, што замест таго, каб быць прыятелимі адны другіх, імкнуцца да Бога — так

зглумілі сваё прызначэнье, што толькі абсяжаюць сваё існаванье, зболяшваюць сваё дачаснае і вечнае цярпеньне?

Ясна, што не!

Бог з свайго боку зрабіў усё, каб людзі маглі асягнуць вечную мэту. У часе Старога Запавету Ён пасылаў ад часу да часу прарокаў, каб яны падрыхтоўвалі грунт для прыходу на съвет Ісуса Хрыста, Які меў направіць шкоды спрычыненныя грахом. Калі прыйшоў час, Бог паслаў свайго Адзінароднага Сына, каб Ён сваімі цярпеньнямі, мукамі на крыжы і съмерцю за людзкія грахі даканаў справы адкуплення людзей, паеднання людзкага роду з Прадвечным Айцом. Хрыстос усё гэта зьдзейсніў. Ён даў людзям навуку, як жыць і сродкі, што трэба рабіць, каб асягнуць паеднанне з Богам і ня стращаць Яго цяпер і ў вечнасці.

Хрыстос, як найдасканалейшы наш Наставнік, даў нам так-же найбольш практичныя наказы і рады для асягнення дачаснага шчасця. Ён палажыў трывалы фундамант у гэтым кірунку. Аднак зло ад часу грахоўнага ўпадку тاک укаранілася на съвеце, што ня гледзячы на дэзве тысячы гадоў існаванья хрысьціянства, часы мінулае эпохі можна называць толькі **зарніцою** новага шчасціўвайшага дня для чалавецтва.

Так! Мінулья часы, як і цяперашнія, гэта толькі зарніца надыходзячага дня, бо яшчэ большая частка людзей не пазнала навуки Хрыста. А спаміж людей ахрышчаных, нават і тых, што належаць да Каталіцкай Царквы, шмат ёсьць та-кіх, каторыя здаецца нічога супольнага з хрысьціянствам ня маюць, бо жывуць як пагане!

А нават і так бывае, што некаторыя каталіцкія сем'і, дзе ўсе хатнія ёсьць практикуючымі вернікамі, але ніяк ня могуць з сабою жыць у згодзе. Што-ж пасыля гэтага гаварыць аб тых, якія ня ведаюць хрысьціянскае навукі, або яшчэ горш абы тых, што ў жыцьці агулам ня прытрымліваюцца ніякіх рэлігійных прыпісай?

Нам часця гаворыцца абы патрэбе любові б.мжняга, а гэтае любові так мала відаць у жыцьці, чаму гэта так? Што гэта такое? Ці гэта толькі тое, як кажа с.в. ап. Павал: «Не разумею, што раблю, бо не раблю добра, каторага хачу, але благое, каторага ня люблю» (Рым. VII,15). Ці гэта тое, што ў некаторых людзей ёсьць такія характеристы, з якімі аніяк немагчыма зжыцца? Ці гэта праста тое, што людзі ня хочаць апаноўваць сваіх дрэнных схільнасцяў? — Якія-б ня былі прычыны гэтага зявішча пры разумным рэлігійным узгадаваньні ў душы кожнага чалавека маглі-б вырасці прыгожыя кветкі хрысьціянскіх цнотаў, а калі запусціць духовасе жыцьцё, дык у душы вырастаете асот. Калі людзі ня знаюць, або яшчэ горш, калі ня хочаць знаць асноў хрысьціянізму, спрычыняючы сабе шмат бя-

ды. Замест таго, каб навучыцца адносіцца да сябе сапраўды пахрысціянску, каб адны другім памагаць, адны другіх ратаваць — яшчэ нават адны другіх мучаць, прасльедуюць, забіваюць.

Навыконваньне навукі Хрыста ў асабістым і грамадzkім жыцьці няраз можа спрычыніцца да паважных нутраных цярпеньняў. Ужо ад даўна ведама, што найбольш нешчаслівыя тыя людзі, якія наагул ня хочаць кіравацца правам Божым.

Хрысьціянізацыя, а ўслед за tym і палепшаньне съвету йдзе паволі дзеля некалькі прычынаў. Адною з іх ёсьць сапсаная натура чалавека, праз якую ён больш схільны да дрэннага чым да добра; і трэба шмат працы, каб чалавека ўзгадаваць на Божае дзіця. Самая-ж ўзгадаваўчая праца йдзе паволі, бо добры Бог даў чалавеку вольную волю і нікогда да сябе гвалтам ня цягне, таму чалавек мае магчымасць супраціўіца Богу. Прауда, кёфны такі чалавек, які съведама супраціўляецца Божым правам робіць блага, бо стварае бязлад, ад якога цярпіць сам і спрычыняе цярпеньне іншым, але трэба нямала часу, каб гэта ўсьведаміць.

Калі адзін чалавек злое волі можа спрычыніць перашкоды у палепшваньні съвету, дык што тады гаварыць, калі нейкая цэлая грамада, або яшчэ горш, верхаводзячыя кругі нейкага народу пачнуть кіравацца законамі ня згоднымі з Божым правам! Такое грамадзянства само коціцца да загубы і цягне за собою іншых. Там ня толькі што няма палепшаньня але наадварот, пагоршаньне. А хто абы гэтага цярпіць? Людзі! І чым большая грамада ці народ, якія кіруюцца бязбожным правам, тым больша спрычыняюць няшчасціце і для сябе і для іншых.

Другую асаблівую паважную перашкоду ў ажыццяўленыні хрысьціянскае паправы съвету стварае самалюбства — эгаізм. Ён можа быць асабовы, але можа быць так-же і народны. Эгаісты няраз съведама дзейнічаюць на шкоду, абы толькі паказаць уласнае «я». У хрысьціянскай навуцы ёсьць нямала сродкаў для лячэння эгаізму, але дзейнічаюць яны толькі тады, калі хто іх шчыра ўспрымае. Калі-ж наадварот, нехтя ня толькі што не апаноўвае эгаізму, але яшчэ яго растраўлівае, дык можа дайсьці да хвараблівага самаабажання — эгатизму, які акрамя свайго «я» ня лічыцца з нічым і з нікім.

Палепшаньне съвету праз хрысьціянізм мае быць ня толькі палепшаньнем у сэнсе маральнym, але так-же і матэрыяльным, бо-ж навука Хрыста мае на ўвесь ня толькі збаўленыне душы кожнага чалавека, але і тое, каб гэты чалавек меў так-же адпаведны матэрыяльны дабрабыт. Хрыстос падчас туземнага жыцьця адносіўся чула да патрэбаў ня толькі людзкое душы, але і да патрэбаў цела. Калі ў пустыні людзі па некалькі дзён неадходна слухалі яго навуку і ня мелі ўжо чаго есць, дык

загадваў вучням накарміць слухачоў; а калі тыя ня мелі чаго даць, дык цудоўна памножыў хлеб і рыбу.

Культура і поступ тэхнікі ёсьць важнымі дзеянікамі ў палепшаныні матэрыяльнага быту чалавека і аб іхнім развязвіці трэба старацца, але ў першую чаргу неабходна падняць духовую культуру, бо без яе розныя тэхнічныя асягненіны ў руках благога чалавека могуць быць выкарыстаны для дрэнных і шкодных мэтаў.

Вось-жо для направы съвету патрэбна пазнаныне Бога, пазнаныне асноваў хрысціянскай веры і маралі, але найважнейшае гэта патрэбна ўспрыніць Божае права. Коратка кажучы, для направы съвету трэба каб чалавецтва звязнулася да Бога і ўспрыніло хрысціянскі спосаб жыцця.

НАШАЯ Ў ГЭТЫМ ДЗЕЙНАСЦЬ

Як зарніца абвяшчае прыход дня, так калісь Прачыстая Марыя папярэдзіла прыход на зямлю Сына Божага. Так і цяпер роля Марыі ў прыбліжэні лепшых часоў ёсьць аграмадная. Неабходна звязратацца да Яе ў гэтай справе, слухаць Яе рады, наследаваць Яе цноты, маліща да Яе, бо Яна зарніца дня; прадвесніца новых, лепшых часоў; аднавітелька съвету як называе Яе сёв. Бэрнارد.

А праз Марыю да Хрыста, да крыніцы самога Святла, ад каторага бярэ сваё хараство і Зарніца — Яго матка Марыя.

Магутным дзеянікам у прыбліжэныні лепшых часоў ёсьць **малітва**. Малітва магчымая ўсюды і заўсёды, пры кожнай нагодзе, нават там, дзе ані сваю працу, ані якім іншым чынам нічога ня можам парадзіць.

Там-жо дзе нешта неабходна рабіць і калі мы гэта можам зрабіць, дык бязумоўна трэба **працаўваць**. І як-жо ўдзячна гэткая праца: дакінучы сваю хоць дрыбіну, каб съвет быў крыху лепшим. Перш-на-перш трэба распачаць ад сябе самога, каб я стаўся годным хрысціянінам і дзялей, каб гэткім сталася тое асяродзізне, дзе жыву.

У жыцці людзей аграмаднае значэнне мае **добра** **прыклад**. І тут вялікая роля для кожнага верніка.

Мы не павінны дзівіцца з того, што хрысціянізация съвету йдэ так паволі, бо гледзячы на сябе самых, бачым, як пяжка стаща сапраўдным хрысціянамі, як нам пяжка паправіць свае дрэнныя нахілы. А ўжо каму-як-каму а нам дык даўно пара навучыцца жыць так, як Бог прыказаў.

Асабістасе жыццё кожнага сапраўднага хрысціяніна павінна быць неразлучна звязана з апостальствам. Гэта значыць, што мы самі павінны жыць пахрысціянску і другіх павінны заахвоч-

ваць да гэтага. Дзеля гэтага трэба ўплываць ня толькі на розум нашых бліжніх, але так-жа і на пачуцьцё, і гэты апошні ўплыў часта мае большы посыпех, чым найбольш пераконваючыя разумоўвяя доказы.

Шмат можна так-жа прычыніца да палепшаныня съвету і **матэрыяльнымі сродкамі**, нашым упливам і агулам стараннем аб паправе. Ува ўсёй гэтай дзеяніасці нам дадасць сілы і ахвоты любоў Бога і бліжняга. «Любоў ёсьць падставаю сям’і, вузлом грамадзкасці, зарукаю будучага щасція» (Гом 1802-1879).

Гэткая праца ўжо вядзеца ад даўна і хоць паволі, але йдэ ўпярод. Хрысціянства, маючи ў сваёй аснове ўсеабытую любоў, ёсьць зарукаю лепшае будучыні для ўсіх, а тым самым і для нашага народу. Хоць цяпер Беларускі Народ знайходзіца ў вельмі пяжкіх абставінах што да развязвіця рэлігінага жыцця, але вера ў народзе ня згасце ніколі, а з вераю ў Бога і любоў у сэрцы ён дачакаеца лепшае долі.

РОЛЯ КАТАЛІЦКАЕ ЦАРКВЫ

Праца паасобных людзей над збліжэннем лепшых часоў, якою-б яна ня была актыўнаю і плённаю, мае абмежаваны круг дзеяніасці. Такая праца заўсёды ёсьць больш плённаю і больш далёкассяжнаю, калі вядзеца зарганіздана. З волі Бога гэткую арганізацыю заснаваў сам Ісус Хрыстос — ёю ёсьць Каталіцкая Царква. Праўда галоўная роля Каталіцкае Царквы ёсьць вясці людзей да Бога, але яна так-жа дбае ў меру магчымасці і аб дачасных патрэбах кобжнага верніка. Дзеля нясенія помачы ўжо ад даўна былі заснаваныя спэцыяльныя манашыя згуртаваныні, а потым утворана розныя дабрадзейныя арганізацыі і ўстановы, якія займаюцца ўспамаганнем людзей залежна ад патрэбаў часу.

Акрамя матэрыяльнае помачы дабрадзейныя установы і арганізацыі Каталіцкае Царквы пашыраюць хоць паволі, але стала дабрадзейны ўплыў на съведамасць людзей у засягу свае дзеяніасці. Толькі людзі, якія не разумеюць, або і зусім ня ведаюць адвечных праудаў, ня бачаць тых вялікіх карысціяў, якія дзе ім рэлігія і Царква. Тыя што глядзяць на ўсё толькі вачыма дачаснасці, могуць уважаць працу Царквы над маральнаю направаю съвету за непатрэбную. А бязбожнікі адносяцца нават ваяўніча варожа да дзеяніасці Царквы, бо яна вучыць любові і гэта супярэчыць дзеяніасці бязбожнікаў, якія навучаюць нянявісць.

Трэба памятаць, што дзеяніасць Царквы сваё найглыбейшае натхненіе мае ад духа Божае любові і вядзе чалавецтва да крыніцы гэтае любові — да Бога. Адносна патрэбаў чалавека Царква карыстаецца сродкамі як прыроднымі так

і надпрыроднымі, якіх ня мае ніводная людская ўстанова. Сродкі, якімі карыстаецца Царква, ёсьць бязумоўна найбольш дзейнымі для палепшанья съвету, але дзеля гэтага неабходна нашае супрацоўніцтва.

Як Хрыстос перамог зло дабром, так і Царква пераможа зло дабром і яе прасыледаваямі навернуцца. І тады ўсе прыйдуть да Хрыста і признаюць Яго сваім Валадаром. Тады «станецца адно стада і адзін пастыр» (Ів. X,16). І для ўсіх будзе даволі ня толькі навычарпальных Божых ласкаў, але і матэрыяльных сродкаў, бо «Бог багаты гаспадар, Ён мае больш чым раздаў», кажа народная мудрасць.

Ісус адыходзячы з зямлі, пакінуў тут свайго заступніка, каб ён кіраваў справамі Царквы. Гэтым заступнікам Ісуса Хрыста ёсьць папа рымскі. Першым з іх быў съвяты апостол Пятро. І кожны наступнік ап. Пятра ёсьць добрым пастырам для

ўсіх народаў; ён турбуеца і аб асягненныі вечнага збаўлення ўсіх людзей і аб палепшаньні іх дачаснага жыцця. Пэўна-ж да гэтага трэба каб ўсе хутчэй прышлі да Хрыстовага стада, а ня блудзілі па бездарожжах.

І мы, беларусы, куды-ж мы маем ісьці, дзе будзем шукаць лепшае дарогі для асягнення нашае дачаснае і вечнае мэты, як не на Улоньні Хрыстове Каталіцкое Царкву? Калі некаторыя з першых вучняў Хрыста, пачуўшы цвёрдыя слоўы Ягонае навукі, адышлі, дык Хрыстос звярнуўся да апосталаў: «Ці ня хочаце і вы адыйсці? І адказаў Яму Сымон Пятр (у імені ўсіх апостолаў): Госпадзе, да каго-ж мы пойдзем?» (Ів. VI,67-68). І мы так скажам: і астанёмся пры Ім, бо над Яго Божае слова — Эвангелію ніякая людзкая філязофія нічога разумнейшага ня мае.

Д. Анісько

Беларускі адраджэнскія рэлігійныя дзеячы

Беларускі адраджэнскі рух яшчэ параўнаўчая малады, але асягненныі ўва ўсіх галінах беларускага нацыянальнага, культурнага і духоўнага жыцця зроблены паважны, бо туды уложана вялікая ахвярная праца людзей, якія ня раз ўсё жыццё аддалі для добра свайго народу. Бязумоўна гэткія людзі мусіць быць ведамыя перадусім самым беларусам.

Аб съвецкіх адраджэнскіх дзеячох у беларускай пэрыядычнай і непэрыядычнай прэсе ўспамінаеца пры розных нагодах даволі часта, але чамусыці да гэтага часу вельмі мала ўспаміналася аб рэлігійных дзеячох. Праўда, гэта дзеяцца нават не са злой волі і не з забыцця, а найчасцей дзеля того, што самыя-ж дзеячы праводзілі сваю

працу ціха, нават укрыта, умысна стараючыся аставацца ў ценю. Аднак іхняя шчырая ахвярная праца ёсьць вялікім духовым скарбам беларускага народу і як кожны духовы скарб азначаеца тым, што тым больш узрастаете, чым больш з яго карыстаюць іншыя, і гіне — калі аб ім забываюцца. Мы ні ў якім выпадку ня можам дапусціць ня толькі да загібелі, але нават да зъменшання таго скарбу, здабытага юштам ахвярнага жыцця выдатных сыноў нашага народу і дзеля гэтага ў меру магчымасці будзем падаваць весткі аб жыцці і дзеянісці тых беларускіх каталіцкіх съвтароў з пачатку гэтага стагодзьдзя, абы якіх знайдуцца больш менш дастатковыя інфармацыі.

Рэдакцыя

Айцец Уладыслау Талочко

Дзеянець а. Талочкі ў беларускім адраджэнскім руху наагул, а ў рэлігійным у асаблівасці вельмі значная, але дзеля ягонае съціпласці вестак аб ягоным жыцці і ягонай дзейнасці ведама няшмат. Аўтар гэтых радкоў даўжэйшы час вёў перапіску з айцом Уладыславам, але ў часе, вайны ўся карэспандэнцыя загінула. І цяпер, пішуучы аб ім, прыходзіща карыстацца некаторымі весткамі з працаў а. Адама Станкевіча і ўласнымі ўспамінамі.

Уладыслау Талочко радзіўся ў спольшчанай сям'і беларускае шляхты ў 1887 г. на Віленшчыне. Аб сабе ён наагул ня любіў гаварыць дык абы ягонай маладосці мала што ведама. Адчуваючы нахіл да съвтарства, пасыля пачатковую школу і адпаведнае падрыхтоўкі, уступіў у Віленскую Каталіцкую Духоўную Сэмінарię і там не зважа-

ючы на пануючу польскі дух быў съведамым беларусам. Гэта для шматлікіх было вельмі дзіўным, бо ён слаба гаварыў пабеларуску.

Па сканчэнні Сэмінарыі студыяваў філязофію і багасловію ў шырокаведамым універсытэце ў Інсбруку (Аўстрыя). Там ён навязаў блізкія зносіны з Львоўскім грэка-каталіцкім мітрапалітам Я. Э. Андрэям Шэптыцкім і захаваў іх да канца свайго жыцця.

У 1909 г. ён атрымаў съвтарскія съвячэнні. Цяпер дзеянець айца Уладыслава пачала пашырацца з дня на дзень. У тым-жэ 1909 р. ён удзельнічае на 2-ім Велеградзкім унійным зьезьдзе і навязвае там шматлікія знаёмствы, якія яму даюць нагоду зацікавіць чужынцаў беларускаю рэлігійнаю справаю.

У 1911 г. бачым а. Уладыслава ўжо ў Вільні,

але яшчэ ў тым-жа годзе ён узельнічаў на 3-ім Велеградзкім унійным зьезьдзе.

Дзейнасьць а. Талочка ў Вільні была вельмі ажыўленая, пры тым аднак вельмі цяжкая. Тагачаснае духоўнае каталіцкае кіраўніцтва ў Вільні было апанавана палякамі, настроенымі няпрыхільна да ўсяго што было беларускае. Каталіцкі беларускі арганізацыйны рух рабіў тады яшчэ першыя крокі і выклікаў паважныя яўны і прыхаваны супраціў з боку палякаў і некаторых спалянізаваных беларусаў. Вялікую ўсъведмляючу дзейнасьць між беларусаў каталікоў рабіла першая беларуская каталіцкая газета «Bielarus». Выходзіла яна ад 1913 да 1915 г. пад рэдакцыяй Браніслава Пачопкі пры паважнай маральнай і нават у меру магчымасці матэрыяльнай падтрымцы а. Уладыслава.

З мамэнтам выбуху першае суսветнае вайны ўтварылася ў Вільні Беларускае Таварыства Помачы Пацярпеушым ад Вайны. Хоць тады ў Вільні ўжо было некалькі беларускіх ідэалігічных групаў, але ў Т-ва ўвайшлі прадстаўнікі ад усіх палітычных кірункаў — гэта было сапрауды суцяшаючыя звязічча, што беларусы ў абліччы ваенных падзеяў аб'ядналіся на грунце супольных нацыянальных інтэрэсаў і супольнае народнае працы. У складзе Таварыства пераважалі каталілі, але было так-жа нямала праваслаўных. Ад каталіцкага духавенства ўвайходзілі ў Таварыства айцы: Уладыслаў Талочко і Янка Семашкевіч.

Праца Т-ва была вельмі шырокая. Акрамя асноўнае дзейнасьці — помачы ахвярам вайны, яно арганізавала беларускія школы; за пару гадоў на абшары Віленшчыны іх было больш двух сот; вноўлена беларускую прэсу і наагул рабілася ўсё тое, што было магчыма ў акупапійных умовах. Ува ўсёй гэтай дзейнасьці а. Талочко прыймаў самы актыўны ўдзел, а ў беларускім каталіцкім руху ён быў сапраудным галавою і будзіцелем. Пішучы аб тагачаснай ягонай дзейнасьці а. Адам Станкевіч кажа: «Усё, што ў тым часе рабілася беларуская каталіцкае — было справаю а. Талочко».

У лютым 1916 г. пачала выходзіць у Вільні беларуская газета *Nomad*; выходзіла яна двойчы ў тыдзень аж да 1918 г. У ёй а. Талочко апублікаваў шмат артыкулаў на тэмы беларускае культуры, гісторыі, рэлігіі — падпісваючы іх пераважна на псеўдонімам Адам Саладух.

У 1916 г. быў зроблены першы крок у Вільні, каб беларуская мова заняла належнае ёй месца ў рэлігійным жыцці. У адміністрацію Віленскага дыяцэзіі была падана просьба, каб хоць у адным з віленскіх касцёлаў далацковыя набажэнствы, казаныні, катэхізация і споведзь адбываліся пабеларуску. Сам пачын і найбольшыя стараныні ў гэтай справе зрабіў а. Талочко. Духоўная ўлада дала вымінаючы адказ на просьбу; маўляў, няма

нічога супраць беларускае мовы, але трэба ўстрымаша да канца вайны з новаўядзеным.

Восенню 1917 г. паўстала ў Вільні новая беларуская каталіцкая арганізацыя «Золак». Галоўнаю яе мэтаю была помоч дзецям. «Золак» зарганізаваў у Вільні інтэрнат для дзяцей, потым заменены на прытулак, у якім працавалі ідэйныя каталічкі пад кіраўніцтвам а. Уладыслава. У 1918 г. у прытулку «Золаку» ўжо было 160 дзяцей, была пачаткавая беларуская школа, дзіцячы хор, тэатральны гурток, курсы для дзяцей дашкольнага веку, майстэрні для папраукі візантійскай вырабу абутку, а так-же летняя калёніі ў Чорным Бары.

Ваенныя і міжнародныя падзеі хуткім крокам ішлі ўпярод, але яшчэ хутчэйшым кроکам разъвівалася беларускае арганізацыйнае жыццё. У канцы 1917 г. створана ў Вільні «Арганізацыя Камітэт для сазыву Беларускае Канфэрэнцыі ў Вільні». Падобна як і ў Т-ва Помачы сюды ўвайшлі прадстаўнікі ад усіх беларускіх угрупаванняў. Ад каталікоў увайшлі тыя же сувязітары, што і ў Т-ва айцы Талочко і Семашкевіч. Уздел каталіцкіх сувязітароў у гэтай арганізацыі быў вельмі не да спадобы палякам. Пасыпаліся нават пагрозы пад адрасам узельнікаў. Польскі ксёндз Віктар Шылкевіч прыслалі а. Талочку ліст з іранічным жаданнем, каб яго і Семашкевіча «не аблізула заслужаная кара». У адказ а. Талочко падзякаў насымешлівым тонам за пажаданні і абяцаў, што не забудзенца ўбіц. Шылкевічу, калі ў будучыні стане якім беларускім дастойнікам, а тым часам параіць яму грунтоўна вылечыцца ад нацыяналістычнага чаду. Гэты ліст быў страшнаю бомбою для польскіх шавіністаў, яго апублікована ў «Gazecie Warszawskiej» з ашпаведнымі каментарамі

На пачатку 1918 г. Арганізацыя Камітэт склікаў у Вільні Беларускую Канфэрэнцыю. Для узельнікаў Канфэрэнцыі а. Уладыслаў адправіў Службу Божую у капліцы сьв. Казімера. Падчас багаслужэньня дзіцячы хор з прытулку «Золак» сипяваў беларускія рэлігійныя песні. Як сябра Камітэт а. Уладыслаў узельнічаў у Канфэрэнцыі і сказаў зъмястоўную прамову. Між іншымі спрэвамі на Канфэрэнцыі была прынятая пастанова ў справе беларусізацыі каталіцкага і праваслаўнага рэлігійнага жыцця.

У тым-жа часе, як адбывалася Канфэрэнцыя, дні 25 студзеня заснавалася ў Вільні Беларускае Навуковае Таварыства, адным з першых сяброў Таварыства быў а. Талочко.

На сівята Божага Цела 2. V. 1918 г. беларусы каталікі выступалі ў Вільні першы раз у працэсі зусім афіцыяльна; хор «Золаку» пяяў падчас працэсіі беларускія рэлігійныя песні. У гэтым была рука а. Уладыслава.

Падзеі 1918 г. на абшары Беларусі ставілі

перед усім народам паважная і адказныя заданьні. Дзеля іх выкананьня 24. VIII. 1918 г. утвораеца ў Вільні Сувязь Культурна-Нацыянальная Адраджэнія Беларускага Народу. Вядучую ролю ў гэтай арганізацыі меў а. Талочко. У тым часе газета «*Homan*» спыніла свой выход і беларусы каталікі планавалі выдаваць часапіс «*Siejbit*», але Віленская біскупская курыя лістом № 1440 з 23. IX. 1918 забараніла а. Талочку супрацоўнічаць у праектаваным часапісе. Уканцы 1918 г. прыехаў у Вільню новы біскуп Я. Э. Матулевіч. На банкенце ў яго чэсьць прамаўлялі ад імя беларусаў а. Талочко і Іван Луцкевіч. Адносіны біскупская курыі ад таго часу зъяніліся на лепшыя, але за тое сам новы біскуп цярпеў шмат нападаў з боку польскіх шавіністаш.

Далейшая ваенныя падзеі і асабліва заніцце польскімі войскамі Вільні стварылі паважную перашкоду для разьвіцця беларускага каталіцкага жыцця. Тады а. Талочко актыўзуе сваю дзейнасць між упłyowych каталіцкіх дзеячоў іншых народаў, якія спрыялі беларусам. У 1920 г. ён з'явіўся з просьбай да каноніка Юрыя Нар'яускага, першага прадстаўніка Летувы пры Апостальскім Пасадзе, каб памятаў аб рэлігійных патрэбах беларусаў і атрымаў прыхільны адказ. У 1921 г. з падобнаю просьбай з'явіўся да Я. Э. Ант. Стояна архіб. Праскага. Архібіскуп адказаў 21. XII. 1921 г. вельмі прыхільна.

У далейшым а. Уладыслau галоўны цяжар свае працы пераносіць на пісьменніцкую дзейнасць. У 1923-24 гадох ён вёў ажыўленую перапіску аб беларускай справе з сябрам Інстытуту для Усх. Эўропы, ведамым вучоным а. Аўрэліем Пальміеры. Адказваючы на першы ліст а. Пальміеры пісаў: «Усё, што толькі змагу, зраблю для вішае справы... калі прышляце мне артыкул аб новых беларускіх кнігах, надрукую яго». У другім лісце пісаў «Усё, што маецца з беларуское літаратуры, дужа пажадана. Паўторна прашу вас прыслать мне артыкул аб вішых справах. Пастараваю надрукаваць у нашым пэрыёдыку. Статыстыка і геаграфічныя даныя аб Беларусі дужа пажаданыя». У трэцім лісце з 1924 г. пісаў: «Мы былі-б вам дужа ўдзячныя за артыкул аб беларускай бібліографіі, або аб беларускім літаратурным руху». И а. Талочко стараеша здаволіць гэтая просьбы, пасылаючы адпаведныя інфармацыі і літаратуру.

Навуковыя артыкулы а. Талочка, бібліографічныя рэцензіі і кароткія зацемкі на розныя тэмы датычна Беларусі зъяўляліся ў шматлікіх часапісах. Сённяня немагчыма нават прыблізна улажыць сыпіс ягоных артыкулаў. Ужо перш прынагадна ўспаміналася аб ягоным супрацоўніцтве ў газэце «*Homan*», да гэтага трэба дадаць, што ня было ніводнага паважнейшага беларускага нацыянальнага часапісу, у якім-бы не зъяў-

ляліся ягоныя артыкулы і зацемкі часам падпісаныя сапраўднымі прозвішчамі, але найчасцей пад псэўдонімам. Шмат было зацемкаў у «Калосьсі». ў «Запісах Бел. Нав. Таварыства» № 1 быў так-же ягоны артыкул.

Ня менш чым у беларускіх ён публіковаў свае артыкулы і зацемкі ў украінскіх часапісах. Толькі ў «Analecta OSBM» ёсьць роўна 20 назоваў зацемкаў і рэцензіяў а. Талочка. Бадай што на менш іх было ў паважным квартальніку «Богословія». Прынагодна зъяўляліся ягоныя артыкулы ў летувіскіх, польскіх, італьянскіх і нямецкіх часапісах.

Асабліва годнаю ўвагі была перапіска а. Уладыслава. Спаміж усіх беларускіх рэлігійных дзеячоў ён лічыўся за найбольш пайнфармаванага чалавека. Так яно было ў сапраўднасці і гэта дзяякуючы ягонай ажыўленай перапісцы з усімі, хто толькі нейкім чынам здзяйсняўся беларускую грамадзянскую працу і ўваходзіў у вялікі круг ягоных знаёмых. Калі загранічнаю і асабліва ў Рыме меліся сапраўдныя весткі аб палажэнні на Беларусі, дык гэта ў вялікай ступені было заслукало а. Уладыслава.

І як ні дзіўна, ня гледзячы на сваю актыўную дзейнасць, для шырокага беларускага грамадзянства а. Уладыслau Талочко быў мала вядомы. Юбілей 30-ых угодкай ягонае пісьменніцкае дзейнасці азначыла толькі «Хрысціянская Думка» і то ўсяго дробнаю зацемкаю. Затое ня прыяцелі беларускага народу, уласціва іх верхаводы, вельмі уважна сачылі за кожным крокам а. Уладыслава. Віленская Архідэяцэзія ня прызначыла яго да ніякое душпаства, але ў фігураваў, як сіятар «без заніцця» нароўні з хворымі і эмерытамі. Службы Божыя правіў звычайна ў Бэрнардынскім касцеле і там-же спавядаў, як запрошаны сіятар.

Калі ў 1938 г. узнялася хвала высяленьня з так званага прыгранічнага аблшуру съведамых беларускіх дзеячоў, дык а. Талочку высялілі разам з а. Адамам Станкевічам і інж. Клімовічам загадам віленскага ваяводы 27 сіння 1938 г. З гэтае нагоды «Хрысціянская думка» № 2(186) з 1939 г. пісала: «Беларусы аб ксяндзу Уладыславу Талочку вельмі мгла што чулі. А ён сярод нас даўно жыве і добра працуе. Кс. Талочко гэта тыповы і чиста беларускі характар. Гэта чалавек заходня-эўрапейскае культуры. Жыццёвая лінія гэтага чалавека — каталіцкая. Праўда і справядлівасць у гэтага ксяндза стаіць на першым месцы».

Пакінуўшы Вільню а. Талочко ня меў стала га месца пражываньня. Пры тым стан яго златоў змушаў амежаваць працу. Падзеі другое сусветнае вайны, якія неўзабаве насыпелі, скарацілі дні выгнаńня з роднае Вільні — вярнуўся

ён туды ў 1939 г., але не на дўга. У канцы 1942 г. разышлася па Вільні сумная вестка, што а. Уладыслаў Талочко ўжо ня жыве. Дзеля нястачы прэсы і ваеннае цэнзуры гэтая вестка ў іншых ваколіцах Беларусі сталася ведамаю толькі у наступным годзе.

Няўспушчая праца айца Уладыслава Та-

лочка на карысць беларускага народу ёсьць тою мурашкаю працаю, яку па сапраўднаму можна ацаніць толькі тады, калі да яе прыглянуцца ўважна. Ен ўсё сваё жыцьцё прысьвяціў рэлігійнаму адраджэнню беларускага народу, які ён любіў безгранічнаю хрысціянскую любоўю.

а. Леў Гарошка

Істотныя азнакі беларускай культуры

Слова культура ўжываецца ў некалькі значэннях, дзеля гэтага для дакладнасці тэмы перш неабходна дакладна азначыць ягоны сэнс.

Культура — гэта лацінскае слова *cultura*, якое азначае апрацоўку зямлі, узгадаваньне, разьвіццё. Сёньня гэтае слова ўжываецца амаль ува ўсіх мовах съвету і ўсюды мае шматлікія значэнні. Гаворыцца аб культуре чалавека, аб культурным узроўні жыцьця, аб культуры мовы, аб фізычнай культуры, аб культуры бактэрыяў і пад. У больш сціслым значэнні словам культура азначаюцца ўсе вытворы людзкога духа на вышэйшай ступені разьвіцця.

Вельмі часта слова культура мяшаецца з словам цывілізацыя. У некаторых краінах, як напрыклад Францыя гэтыя два слова атосамліваюцца, але ў іншых краінах іх звычайна разрэзняваюць. Слова цывілізацыя паходзіць ад лацінскага слова *civilis* — грамадзкі, дзяржаўны, і азначае вышэйшую ступень грамадзкага жыцьця, перадусім прагрэс матэрыяльнае культуры. У беларускай мове звычайна гэтыя слова разрэзняваюцца.

Паколькі культура ёсьць вытворам людзкога духа, а людзкі дух мае свой пачатак ад Бога, дык найглыбейшая аснова культуры ёсьць аднолькавая для ўсяго людзтва — ёю ёсьць духовая дзейнасць чалавека. З усіх жывых істотаў на зямлі толькі людзі ствараюць культуру, бо толькі яны маюць дробную творчую іскру ад Бога — разумную і несьмяротную душу.

У звязку з найглыбейшою асноваю культуры вельмі харэктэрная яе першыя праявы, гэта зварот людзкога духа да свае першакрыніцы, да Бога. Гісторыя культуры ўсіх народаў наагул і кожнага ў паасобку дае нязылічаныя доказы, што пачатак і разьвіццё культуры кожнага народу і ў тым ліку беларускага звязана з рэлігійным жыцьцём. Сучасны італьянскі філёзаф Шлякка кажа аб гэтым: «Сучасная культура павінна пераканацца, што няма культуры без мэтафізичнае асновы, як няма культуры без духу дабрадзеянасці. Бяз веры ў трансцендэнтную рэальнасць (ясьней кажучы, бяз веры ў Бога) і без надзеі ў нашую несьмяротнасць развольваючы ўсякія прынцыпы маральнасці і рэлігіі. Дзеля гэтага

развязка сучаснага крызысу і сучаснае съведамасці знайходзіцца ў аднаўленні хрысціянскаталицкае мэтафізыкі, якая была заўсёды хрыбтом кожнае сапраўднае цывілізацыі, непахіснаю асноваю кожнага сапраўднага маральнага паніцца жыцьця» (1).

Калі ў выніку нейкіх дачасных, дрэнна панятых, прычынаў падкопваюцца найглыбейшыя асновы культуры, яе рэлігійны элемэнт, тады пачынаюць у грамадзтве верхаводзіць прагнасці, жарсы і ўсякія вады, якія нямінуча вядуть грамадзтва да ўпадку. Найглыбейшыя карэнны росту і ўпадку народу заўсёды сягаюць да найглыбейшых асноваў духовага жыцьця. Трэба быць крайне засыпленым матэрыялістам, каб ня выцягнуць навукі з агульнаведамага факту. Зярняці, схаванага ў зямлі, ня відаць, але яно адтуль праастае і вырастает на аграмаднае дрэва. Так і духове жыцьцё чалавека — яго на першы пагляд не відаць матэрыяльнымі вачымі, але гэта яно родзіць думкі, якія вырастают у найбольшыя і найпрыгажэйшыя ўчынкі чалавека, у культурныя асягненні. Іншы прыклад яшчэ больш прамаўляючы: Толькі на адлаведна апрацаванай глебе вырастаюту культурныя расыліны, падобна і ў душы людзкой, толькі тады, калі яна будзе апрацаваная цнотамі, успрымме маральныя прынцыпі паводзін, станецца найбольш прыдатнаю для таго, каб на ёй узрасці прыгожыя кветкі высоке культуры.

Гэта былі агульныя заўвагі, якія адносяцца да кожнага народу, але так як акрамя агульна-людзкіх праяваў духовага жыцьця кожны народ і кожны чалавек мае сваеасаблівия азнакі і сваеасаблівия патрэбы, так сама і культура кожнага народу мае шмат толькі ёй уласцівых азнакаў, адлаведных да яго харэтару, навакольнае прыроды і абставін жыцьця. Кожны народ творыць мэлёдны сугучныя з біцьцём ягонага сэрца, якія шматгалосным рэкам лунаюць па родных абшарах; кожны народ творыць сваю мову, якая найлепш выказвае ягоная думкі; кожны народ творыць сваё мастацтва, якое найболыш трапна вы-

1). Michele Federico Sciacca, *Il problema di Dio e della religione nella filosofia attuale*. Morcelliana 1946, star. 338.

казвае яго пачуцьш; кожны народ услаўляе Бога најбольш адпаведна да свайго характару і т. п. Дойлід, плянуючы будынак, абавязкава ўзгляднівае кліматычныя асаблівасці краю і адпаведна да іх праектуе форму будынку і дабірае будаўнічы матэрыйял. Ня інакш павінна быць і з усімі тымі, хто нейкім чынам займаецца творчаю працою ў якой колечы галіне беларускае культуры. Тут яшчэ больш чым дзе неабходна пазнаць усе асаблівасці **характару** беларускага народа і яго культуры. Да гэтага часу вельмі мала зроблена ў гэтай галіне; зьявілася ўсяго некалькі працаў, якія больш або менш блізка закранаюць гісторыю беларускай культуры (2), але і яны пераважна звязаныя з увагу толькі на матэрыйальную культуру. Нажаль гэта не адна ніва з беларускай гісторыі, якая яшчэ чакае сваіх работнікаў.

Прадмет гісторыі беларускай культуры лішне шырокі, каб ім займацца ў рамах часапіснага артыкулу і таму ў гэтым артыкуле зьевернем зувагу толькі на некаторыя азнакі беларускае духовае культуры.

У беларускай народнай мудрасці, у вуснай творчасці, у народных рэлігійных абрадах, у бытавых звычаях і ў звычайным беларускім праве, калі іх глыбей праанализаваць, можна знайсці вельмі характэрную супольную рысу — глыбокі філязафічны зъмест і гэта ёсьць адна з істотных азнакаў беларускае духовае культуры.

Варта прыслушаніа да беларускіх прыказак, каб пераканацца, што там ёсьць няімаверна глыбкая навукі аб Богу, аб прычынах навакольных зъявішчаў і аб псыхалагічных перажываньнях чалавека, аб жыцці наагул. Праўда, у іншых народаў можна пачуць падобныя прыказкі і афарызымы, але бачай што ніхто так часта не карыстаецца сваімі прыказкамі, як беларус. Уся вусная народная творчасць гэта-ж навычарпальніце багацце народнае мудрасці. Да таго ў кожнай вёсцы і мястэчку ёсьць няімала такіх, што аб іх кажуць «Бяз прыказкі і з лавы ня зваліца».

2) Вось важнейшыя творы да пытання беларускае культуры:

Dr. M. Antonovitsch, Kultur der Ostslaven: Ukrainer, Weissruthenen, Russen. Handbuch der Kulturgeschichte Nr. 72/73. Breslau 1941.

А. Цывікевіч, Западно-русізм. Нарисы з гісторыі грамадзкай мысльі на Беларусі ў XIX і пачатку XX вв. Менск 1929.

Ю. В. Готье, Очерк по истории материальной культуры Восточной Европы. Ленинград 1925.

История культуры древней Руси. Москва-Ленинград 1951. 2 томы.

Р. Максімовіч, Важнейшыя мамянты культурных працсаў на Беларусі. «Запісы БІНМ» №р. 6 і «Конадні» №р. 3. 1955 р.

О. Савіч, Нарисы з історіі культурных рухів на Україні і Білій Русі в XVII-XVIII ст. Кіїв 1930.

У 1928 г. быў звязаўся адзін нумар савецкага часопісу «Weissruthenische Kultur» нажаль у ім акрамя назову няма нічога аб сапраўднай беларускай культуры.

Мастацкая беларуская літаратура, не зважаючы на сваю маладосьць, так-же мае няімала філязафічнае глыбіні. Не адзін гэры апавяданьняў М. Гарэцкага ломіць сабе голаву над глыбокім жыццёвымі праблемамі: «Адкуль усё і што яно?» Якуб Колас вуснамі Лабановіча ў «Палескай глушы» пытаецца свайго сябру «Скажы жы мне, братка Алесь, для чаго чалавек на съвеце жыве?» А Янка Купала ў паэме «Сон на кургане» ідзе так далёка, што вандруе аж у съвет таёмнасцяю. Дзе ў іншай літаратуре так глыбока і адначасна так памастацку прыгожа даецца апрауданыне існаваньня песні, як гэта зрабіў Максім Багдановіч у «Апокрыфе»? Не дарма гэтага перадчасна згасшага паэта назвалі паэтам-філёзафам, бо большасць ягоных вершаў прысьвежаны паважным філязафічным пытаньням. Цяжка шукаць сваесаблівых беларускіх азнакаў у сучаснай паняволенай беларускай літаратуре, бо яна акрамя скалечанае беларускае мовы мала што мае больш беларускага.

Падобна і ў бытавых звычаях, калі іх толькі уважна прадумашь, знайходзіцца падзівугодная глыбіня назірання. Часам гэтыя назіраныні выказываюцца старымі людзьмі у форме радаў, якія з часам праз іх незразуменне паратвараюцца ў забобоны. З гэтага гледзішча вельмі цікаваю ёсьць «Палеская лягэнда», запісаная Старым Уласам, у якой бацька ўміраючы раінь сыну: «Калі ты ідзеш з сахою, з возам, з бараною, ці сяўнёю, не кажы ідуучы з дому «Памажы Божа» нікому! А другое, знай, ці чуеш, як арэш, ці барануеш, ды дамоў будзеш адходзіць, абрарадзіць не зашкодзіць. І нарэшце, помні гэта, ці то восень вясна; лета, каб круглы годам табе яла была з мёдам». Сын даслойна ўспрыняў бацькаў наказ і ў году ў год бяднеў ды наракаў на бацьку і на людзей. Аж аднойчы яму зъяўляецца якісь дзед і тлумачыць: «Сынку, робіш ты ня тое і на бацьку дарма брэшаш, а за гэта цяжка грэшыш. «Памажы Божа» не даваці — гэта значыць не заспаці і старацца, мой саколе, чым найраней выйсці ў поле, дык ня ты дасі людзям; табе кожан даваць будзе. З гарадзібай рэчы такія: урэжаш гонцы, другія, аbjэнь сошкай, ці баронкай, абрарадзіш баразёнкай. З мёдам то такая справа кожная салодка страва, зъясі смачна, мёд пачуеш, калі добра патрацуеш».

Такая азнака беларускай творчасці съведчыць аб глыбокай пытлівасці розуму стваральнікаў народнае творчасці і агулам народу, для якога яна прызначана. Аднак з гэтаю вельмі дзялітнаю азнаком беларускага характру і беларускай культуры йдзе ў пары другая азнака — супакой. Непаседа ня мае часу займацца глыбокім разважаньнем. Ужо не адзін дасыледнік беларускай гісторыі съзвердзіў факт, што беларусы лішне спакойны народ і гэтую азнаку ацанілі як

адмоўную. Тут ня мейсца разъбіраць, ці яна алмоўная, ці не, але ёсьць факт, што такая рыса належыць да характару беларуса і мае сваё албіццё у беларускай культуры. Асабліва моцна съледная гэта азнака ў беларускай народнай музыцы, будаўніцтве і арнамэнтах — яны маюць упрост маестатычны супакой. Толькі беларускія народныя танцы маюць адменны характар — гэта буррапенныя фігуры поўныя імклівага жыцця-радаснага тэмпэрамэнту. Але яны ёсьць вытворам перадусім моладзі і маюць на сабе таўро маладосці.

Глыбокая пытлівасць мае аграмадныя творчыя магчымасці, аднак для іх разьвіцця неабходная свабода. І вось у души беларуса, не зважаючы на доўгавяковую паншчыну, на нацыянальнае паняволеніне, заўсёды аставалася любоў і імкненіне да свабоды. Трапна выказаў гэта галоўны гэрой паэмы «Новая зямля»: «Купіць зямлю, здабыць свой кут, каб з пансіх вызваліцца пут». Аб тым, якія аграмадныя здольнасці крыюцца ў беларускай души могуць съведчыць тыя людзі, якія аддалі свае таленты нашым суседзям за час паняволенія: Міцкевіч, Манюшко, Арэшчыха, Карловіч, Касцюшко, Пільсudзкі і шмат іншых — палякам, а Глінка, Дастаеўскі, і цэлы рад навукоўцаў — расейцам. У сапраўнай свабодзе ў родным kraju, яны маглі-б разьвіць свае таленты шмат больш і быць бязумоўна больш карыснымі для ўсяго людзтва.

Бытавыя беларускія традыцыі маюць яшчэ адну вельмі характэрную азнаку, яны ўнармоўваюць жыццё згодна з прыродным парадкам. У бытавых абрадах падчыркваетца Божая ўсюды-прысутнасць і ўсемагутнасць. Таму ўсякую важнейшую працу беларус пачынае з Богам і кожнаму працуочаму выкавае пажаданье адпаведна да роду занятку: «Памажы Божа!», «Прыспарай Божа!», «Радзі Божа!». Пачынаючы будаваць хату, на плячу перш ставіцца крыж, а закончыўшы яе, у найбольш пачэсным мейсцы, на покуці, завешваюцца абразы святых.

Адносіны да бліжніх і да акружаючое прыроды так-жэ нармуюцца згодна з прыродным парадкам. На Беларусі няма звычаю абразаў дрэвы: «нашто іх калечыць?» І згódна з гэтым правілам беларус ніколі не стараўся лэнцыяналізаваць іншых народаў, якія знаходзілі на Беларусі мейсца жыжарства. «Хочаш стацца такім як мы, калі ласка, а ня хочаш, аставайся такім, як хочаш». Жыды, татары, караімы, расейцы-стараўеры чуліся між беларусаў лепш чым дзе і няраз потым за гэтую дабразычлівасць адплочвалі крýудамі.

Як у кожнай культуры, падобна і ў беларускай не абыўшлося бяз упływu іншых культур. Асабліва важным мамэнтам з гэтага гледзішча было прыняцце хрысціянства. Прыйшло яно на Беларусь з Бізантый, але ў баўгарскім афармлені-

ні і прынясло багатыя скарбы высоке бізантыйскае культуры. Пад упlyvam хрысціянства такія дзялянкі культуры, як; рэлігійна-духовная, філязофія, будаўніцтва, выяўленчае мастацтва — атрымалі магутны жыватворчы штуршок, а да таго з'явілася зусім новая галіна культуры — пісьменства. Але ўесь гэты Успрыняты скарб хутка займеў беларускія асаблівасці. У рэлігійным жыцці асталіся шматлікі спрадвечныя беларускія абрады; філязофія з'мяшалася з беларускаю народнаю мудрасцю; мураванае будаўніцтва атрымала беларускую арнамэнтыку, на свой лад разъміркована нутраны прастор святыняў і хутка вытворана зусім сваесаблівы стыль; выяўленчае бізантыйскіе мастацтва злагодзіла строгія ікона-пісныя каноны, а пісьменства ўжо ў XIII ст. мела іямала самастойных твораў.

З гледзішча ўпływu іншых культуры ўельмі важнаю датую ў гісторыі беларуское культуры быў XIII в. Тады татарская навала, заняўшы Расею і часць Украіны, парвала лучнасць Беларусі з Бізантыйю. У тым часе наладжаваюцца сувязі Беларусі з Заходняю Эўропай і пачынаецца заходняэўрапейскі ўплыў на беларускую духовую і матэрыяльную культуру. І гэты ўплыў яшчэ больш як бізантыйскі на Беларусі прыймае беларуское аблічча. Адною з найбольш істотных азнакаў беларускіх культуры з часу заходняэўрапейскага ўплыву ёсьць сынтэза. На Беларусі плянусцца і даконваецца аў'яднаныне Праваслаўнае і Каталіцкае Церкву ў форме Берасцейскага Вуніі; беларускія прававеды рэдагуюць славуты Літоўскі Статут, у якім знайшлі аллюстраўнайне прынцыпы і рымскага і майсцовага беларускага права; беларускі навуковец рэфармуе царкоўна-славянскі альфабет на ўзор лацінскага альфабету, згодна з тагачаснымі беларускімі формамі пісьма і гэты новы альфабэт — гражданка, праз Маскоўшчыну прыймаецца шырока ў некаторых славянскіх краінах.

Пэрыяд паняволенія Беларусі стаўся часам паважнага застою і нават занядаду ў шматлікіх дзялянках беларуское культуры. Сумны ў сабе гэты факт, але ён ня съведчыць аб творчай кволасці беларускага духа, бо народы нават з найбольш творчым патэнцыялем у паняволеніі замаўкаюць дзеля тae простае прычыны, што культура ёсьць творам ня толькі духа, але і свабоды» (3).

3) Jaques Maritain, Religion et culture. Paris 1946, star. 12.

Найгоршы вораг для народа гэта ня той, што звонку нападае і руйнуе матэрыяльныя здабыткі, але той, што знутра раскладае жыццё народу — гэта бязбожніцтва, матэрыялізм і немаральнасць.

Цяпер на Беларусі албываеца вельмі прыкрае звязішча накідання чужое культуры і яшчэ горш — накіданьне съветагляду, які працівіца найглыбейшым жаданням людзкага духа. Але якія-б насільствы не тварыліся над беларускім народам, яны астануца толькі прамінаючым звязішчам. Бо ўсё тое, што не адказвае характеристу беларускага народу, патрэбам яго душы, пры пер-

шай-жа нагодзе будзе стрэсена, як старая рыzmanы. Дзеля гэтага ня школа ніякіх выслікаў для асягненне свабоды, бо толькі ў свабодных умовах беларускі народ зможа развіць належна сваю культуру згодна з найглыбейшымі жаданнямі свае душы для свае съветлае будучыні.

а. Л. Гарошка

Тыдзень Студыяу Б.А.К.А. „Руні“

Ужо пяты раз Беларускае Акадэмічнае Каталіцкае Аб'еднаньне змагло наладзіць між 10-16 жніўня свой чарговы Тыдзень Студыяу у Лёндане. Хто з беларусаў сочыць за рэлігійным і інтэлектуальным жыццём нашае эміграцыі, той паволі прывыкае, што такія Тыдні ёсьць быццам чымсьці самазразумельным, бо-ж адбываюцца рэгулярна штогод. З гэтага можна толькі цешыцца, што сябры «Руні», раскіданыя па ўсіх краінах вольнага съвету і пераважна занятыя, а часам і пераладаваныя сваю працу, усё-ж знайходзяць час і магчымасць, каб узельнічанец у Тыдні. Але гэта-ж накладае на галоўную управу «Руні» адказны абавязак адпаведна выкарыстаць прызначаны для студыяу час. Сёлетні Тыдзень Студыяу мог-бы быць выкарыстаны больш інтэнзыўна. У параданьні да мінульых гадоў, было значна менш дакладаў — усяго чатыры: Д. Анісько «Зарніца маральна — рэлігійнага адраджэння съвету», а. Л. Гарошка «Рэлігійная талеранцыя на Беларусі» і другі «Прычыны палянізацыі на Беларусі», Т. Мазура «Хрысьціянскія съвятыні на Беларусі». Да таго а. Ул. Тарасевіч праз тры вечары дзяліўся сваімі уражэннямі з падарожжа па Палестыне, Грэцыі, Эгіпце і Турэччыне, суправаджаючы свае ўспаміны прыгожымі каляровымі прасьвятленнямі.

Затое ў адмену ад папярэдніх Тыдняў Студыяу сёлета вельмі ўдала былі выкарыстаны вольныя ад дакладаў вечары. Адзін быў прысьвечаны беларускай літаратуре. Напачатку а. Л. Гарошка расказаў аб ролі беларускае літаратуры ў адраджэнскім руху, а далей пайшлі чытаныні кароткіх апавяданняў, дэклімацый вершаў паважных і гумарыстычных; асаблавае захапленне выклікала дэклімацый а. Франука малаведамага вершу Я. Быліны, а закончылася съпевамі і гульнямі. Узельнічалі ў ім так-же госьці з Ноттінгем.

Доўга будзе памятным вечар адведзінаў украінцаў, якія мелі ў tym-жа часе свой кангрэс «Обновы» ў Лёндане. Больш 30-ці ўзельнікаў кангрэсу разам з двумя біскупамі Я. Э. Іванам Бучкам і Я. Э. Максімам Гэрманюком з Канады прыйшли ў аседак Беларускае Каталіцкае Місіі. У гэты вечар капліца і саля дому айшоў Марыянаў былі замалымі, каб умасыць ўсіх і першы

раз у сваіх мурах гасцілі трох біскупau адна-часна — акрамя двух вышэй названых быў прысутны наш Апостальскі Віцэ-інфіліп Я. Э. Балеслаў

Група ўзельнікаў Тыдня Студыяу.

Слосканс. Прамовы украінскія і беларускія чаргаваліся ўзаемна: наступна таварыскія съпевы, дэклімацый і скромнае але ўдалае прыняцце вытварылі такі мілы брацкі настрой, які не забываеца ніколі. На наступны вечар беларусы былі госьцямі ў украінцаў. Выслушалі зъмястоўны даклад аб раннехрысьціянскім мастацтве на Украіне, узельнічалі ў прыняцці і ў таварыскіх выступленнях, якія зацягнуліся да познага вечара.

Як гэта ўжо ўвайшло ў традыцыю Тыдня Студыяу, адзін дзень — пятніца — быў прызначаны для рэкалексыяу. Кіраваў імі Я. Э. Балеслаў Слосканс. І быў гэта дзень вельмі плённы, бо паважаны кіраунік патрапіў даць узельнікам багатую дуксную пажыву.

Адразу па сканчэнні Тыдня Студыяу ад імя «Руні» пяцёх дэлегатаў выехала ў Ноттінгем на міжнародны Кангрэс «Пакс Романа». Аб гэтым глядзі ў хроніцы.

Узельнік

Людзі маюць магчымасць стаць або леваруч, або праваруч крыжа, але з каторага небудь боку яны такі стаць мусяць справа, ці зльва, хочуць гэтага, ці ня хочуць.

У віры розных плыняў

(Працяг 7-ы да апавяданьня «Няведамыя шляхі»)

На гімназійных вучняў стараліся займець свой уплыў розныя яўнія і прыхаваныя дзеячы з розных асяродзьдзяў і кірункаў. Іхняя дзейнасьць звычайна вялася ціха, няўпрыцям для са-мых вучняў, але калі-не-калі яна такі вылазіла, як шыла з мяшка.

Ад некаторага часу Андрэй звярнуў увагу на гуртак сяброў з старэйшых клясаў, якія часам трymаліся замкнёна, а іншым разам заводзілі розныя дыступы з іншымі вучнямі на грамадзкія тэмы, выхваляючы пры гэтым Маркса і Савецкую Беларусь. Таксіку гэтага гуртка Андрэй пазнаў потым, калі з ім пазнаёміўся бліжэй.

Заданыні атрымоўваў той гуртак няма веда-ма адкуль. Але атрымаўшы нейкае заданьне, усе сябры пачыналі дзейнічаць. Тады звычайна яны вачыналі ад вучняў, якія чым колечы выдзяляліся спаміж іншых. Між сябрамі гуртка найбольш увіхаўся Янка Небарака, дзякуючы сваёй веся-лосыці ён умеў падысьці да кожнага то жартам, то нейкаю ізвінаю, а то і звычайнаю дробнаю просьбаю. Калі Янка ўжо з нейкім вёў па-важную гутарку, да іх падходзіў Хведар Перагляд і заводзіў гутарку на вызначаную тэму.

Андрэй пазнаў дакладней гуртак і ягоную дзейнасьць прыпадкам. Аднойчы вечарам у бурсе, ўпіліўшысce у нейкую газету, Андрэй і не заўва-жыў, як да яго прысеў Янка Небарака.

— Што цікавага чуваць?

— А во паглядзі! — абыякава адказаў Андрэй, паказвачы на газету.

— Я гэта ўжо бачыў, але вось у мяне ёсьць газэтка, якое ты напэўна ня бачыў.

— Пакажы.

— Тут нельга — Таямнічым голасам адказаў Янка. — Вось ідзем на магільнік, там пачы-таем разам.

Як-ж было не згадзіца пачытаць нелегаль-ную беларускую газету. І Андрэй пакрысе зышоўся бліжэй з tym гуртком. Аднойчы Янка і Хведар запрасілі яго на зборку, якая адбывала-ся ў лесе; там пазнаў усіх сяброў гуртка. Пада-балася Андрэю іхняя прадпрымальніцтва, дзе-лавітасць і перадусім ахвярнасць. Так у гурт-ку яго началі лічыць за свайго і аднойчы запрасілі слухаць радыёадыцыі з Менску. Андрэй ахвотна згадзіўся.

Па вячэры ён у таварыстве Янкі Небаракі і Міколы Берага съпяшаліся на край гораду да якогася шаўца. Відаць, што ў шаўца Янка і Мі-кола былі частымі госьцямі, бо як толькі яны там з'явіліся, дык шавец прымітаў іх як старых зна-ёмых, пасяброўску пазнаёміўся з Андрэем і адра-

зу сам пайшоў у бакоўку, пакідаючы гімназістам свой радыёапарат.

Янка як бачыш знайшоў менскія радыёхвалі і хлопцы з вялікаю радасцю пачулі з апарату родную мову. Яны быццам замяніліся ў слух, каб не апусціць ніводнага слова. Спікер канчаў пе-радачу аб выкананыні нейкага пляну і сыпаў пра-цэнтамі: «...у Менскім раёне плян перавыканана на 120%, фабрыка імені Тэльмана перавыканала плян на 128%... завод імені Кагановіча перавы-канана плян на 117%...».

— Вось дзе праца йдзе. — Ня вытрымаў, каб не сказаць свайго слова Янка Небарака.

— Але чаму ён ня кажа, да якое сумы про-цэнты адносяцца? — Зауважыў Андрэй.

— Што-ж ты не разумееш, што гэта можа быць дзяржаўная тайна?

— Ну якая гэта тайна, колькі зрабілі шкар-пэткаў і сфэтраў?! — Засміяўся Андрэй.

— Чаму якая? — загарачыўся Янка — гэ-та-ж можа съведчыць аб магутнасці прадукцыі!

— Дык што, па твойму найлепш агулам аста-віць людзей галодных і голых, каб ня выявіць «магутнасці» прадукцыі — павысіць голас Ан-дрэя.

— Сыцініце вы і не перашкаджайце слухаць — перабіў іх Мікола Бераг, бо якраз пачыналася нейкая новая аудыцыя. Але і яе слухаць не давя-лося доўга. Спікер пачаў дыктуваць для выву-чэньня песьню. Хлопцы моцна зьдзівіліся, песьня была расейская: «... и по винтику, по кир-пичку разобрали кирпичны завод...»

Андрэй зноў ня выцерпеў:

— Ліха ведае што і якое тут робіцца: адзі-ная беларуская радыёстанцыя, прызначаная для беларусаў і тая на расейскую мову пераходзіць.

— Ведаеш, там няма нацыянальнага шаві-нізму, там для ўсіх ёсьць поўная свабода. — Спро-вабаў знайсці нейкае выяснянне Янка.

— Якое там няма?! ці-ж ты ня бачыш — Андрэй паказаў пальцам на радыёапарат — што тут вылазіць найгоршы шавінізм з сваю кудла-таю галавою, толькі што гэта расейскі шавінізм і ты яго чамусці ня хочаш назваць па імені.

— Ты ўжо Андрэй залішне. — Ня гледзячы нікому ў очы гаварыў Мікола, а Янка сядзеў унурӯшы голову.

— Якое залішне!? — нецярпіліўся Андрэй — расейцы маюць там ліха ведае колькі радыё-станцыяў і яшчэ ім замала. Дазволілі беларусам наладзіць адну адзіную радыёстанцыю і тую ця-пер упрагаючы праводзіць русыфікацыю, ці-ж гэ-та ня ёсьць ненажорны імпэрыялізм, ці-ж гэта

ня ёсьць самы грубы шавінізм, ці-ж гэта ня крывауда?!

Запанавала няпрыемная цішыня. Мікола выключыў радыёапарат і хлопцы моўчкі пайшлі да-моў. Ад таго часу Андрея больш у гуртак не за-прашалі.

Вясною некалькі тыдняў перад першым траў-нем Андрэй убачыў на рынку Янку Небаражу ў таварыстве нейкага незнамага чалавека. Потым сябры гуртка нешта перашэпталіся між сабою і ў гімназіі спачатку пашіху, а потым усё галасъней началася агітация за «належнае адсвятка-ванье міжнароднага работніцкага съягта».

Вечарамі ў бурсе было вельмі голасна. Толькі цяпер чамусыці найбольш гаварылі слабейшыя вучні з восьмае клясы, якім пагражаяў правал на матуральным экзаміне: Алесь Шуйко і Якім Недаглядаў. Як толькі канчалася вячера, бурсакі аставаліся ў сталоўцы і, разышоўшыся на некалькі грамадаў, пачыналі дыскутаваць. Вось Алесь Шуйко, стоячы каля печы аратарскім голасам пераконваў якогась вучня з сёмае клясы:

— Чаму на беларусаў усе насядаюць? Бо легкаважаць нашу сілу. Вось чаму! А каб мы ўсе выступілі салідарна, паказаті нашу рашу-часьць, дык тады, нябось, з намі началі-б лічыцца...

— А што будзе, як у адказ на выступ возь-муць ды гімназію зачыняць? — Пачуўся голас з грамады.

— Ты яшчэ спытайся: а што будзе як у па-ліцыю пакліцуць, як арыштууюць? Хто такія пы-таныні ставіць, той напярод рыхтуе сабе няудачу, а мы мусім выступіць салідарна ўсе як адзін ча-лавек...

— За што гімназію могуць зачыняць, калі на ўсім сьвеце працоўныя съявікуюць першага траўня і з гэтым ужо ўсе лічацца. — Падхоплі-ваў іншы сямікляснік, блізкі сябру Янкі Небара-кі.

Андрэй ясна бачыў дэмагогію сябrou таём-нага гуртка, але спачатку ніяк ня мог уціміць, чаго яны ўласціва хочуць ад гэтага «съявікаванья», дык адыйшоўшыся ад грамады стаў адзін каля дзівярэй ды прыслухоўваўся здалёк да спрэчак і гутарак. Але нядоўга стаяў адзін. Да яго падышоў Якім Недаглядаў.

— Ты чаго задумаўся?

— Ды вось мне злаенца, што гэтая ўся агі-тация вельмі не на часе.

— Чаму не на часе?

— Якраз трэба рыхтавацца да канца школьнага году, а нам да матуральнага экзаміну і тут раптам пачынаюць рыхтаваць ліха ведае што бяз ніякае карысці ані для нас, ані для нашае агуль-нае справы.

— У іншых беларускіх гімназіях не такое ра-білася.

— А колькі-ж тых гімназіяў цяпер асталося?

— Але якраз тыя і асталіся, у якіх вялася актыўная работа.

— Каму ты, Якім, гаворыш?! Сам-жа добра ведаеш, што пазакрываў тყы беларускія гімназіі яшчэ да таго, як разпачалася вось гэткая як тут работа. Толькі вось ты скажы, як кончылі тыя, што як ты кажаш, «не такое рабілі»?

— Кончылі ня кепска.

— Як гэта ня кепска? Што-ж добрае ў тым, калі з гімназіяў выкідаюць больш актыўных вуч-ніяў, а іншых тэрарызуюць? З гэтага можа быць карысць толькі для нашых ворагаў.

— Зусім ня так, бо тыя, павыдданыя, амаль усе вучанца ў Савецкай Беларусі і па-большаюць рады беларуское інтэлігэнцыі.

Андрэю адразу стала ясна, якую мэту маюць агітатары.

— Дык гэта вы, баючыся, што не здасьце матуры, рыхтуеце сабе дарогу праз мяжу, каб стаўшыся вечнымі недавукамі, крычаць аб сваёй ахвярнасці, ідэйнасці! Добрая вашая ідэйнасць, няма што казаць. А ці падумалі вы, што будзе з тымі, якіх праз вас могуць павыкідаць з гім-назіі і якія нікуды ня змогуць пайсьці далей і тых, якім агулам загародзяць дарогу да вышэйшае і сярэдняе асветы?!

— Малодшых ніхто чапаць ня будзе. — Ни-бы сам да сябе казаў Якім.

— Адкуль ты маеш гэтую пэўнасць?...

Стрымаць агітациі было немагчыма дзеля тae простае прычыны, што ня было ніякае вучнёўскае арганізацыі, ані другога гуртка, які-б выступіў супраць таго прыхаванага гуртка, які вёў агіта-цию. Настаўнікі-ж стаялі здалёк ад вучняў і на-ват ня ведалі аб тым, што за неспадзеванка рых-туеца для іх.

Першага траўня ў дырэкцыі гімназіі запанавала прыгнітаючая няпэўнасць. Вучні, сабраўшыся на карыдоры, заяўлі, што ладзяць съягта міжна-роднага дня працы і выйшлі з гімназіі. Паліцыя аб гэтым даведалася адразу і якісці чалавек паклікаў дырэктара гімназіі ў ваяводзтва. Каля гімназіі і асабліва каля мужчынскае бурсы часта прыйходзілі нейкія асобы з таёмным выглядам. Адразу началіся дапросы. «Съягтаваныне» пер-шага траўня кончылася тым, што выкінена з гім-назіі найбольш актыўных агітатарапі Алеся Шуй-ку, Якіма Недагляда і некалькі вучняў з малод-шых клясau. Дырэктар стараўся захаваць існа-ваныне гімназіі і мець якнайменш ахвяраў.

Пасля гэтага выпадку павеяў на гімназіс-таў узмоцнены вецер з іншага боку. Некалькі разоў беларускіх гімназістаў запрашалі паслушаць рэфэратаў у польскай тімназіі і там заахвочвалі да ўдзелу ў дыскусіі. Якраз у тым часе, але з ін-шых прычынаў недалёка ад рынку быў адчынены польскі клуб з газэтамі, радыё, буфетам — і туды

пачалі роэнымі способамі прынаджваць беларускіх гімназісташу. Словам з некалькі бакоў растаўляліся пасткі, каб уцягнуць вучняў на супрацоўніцтва з чужымі і варожымі сіламі. А тых, што стараліся абмінуць усякія пасткі намагаліся прыгнобіць рознымі способамі і заламаць духова.

Перед матуральным экзамінамі васьміклясінікам далі тыдзень вольнага часу. Усе скарысталі з гэтага, каб заглянуць дамоў. Андрэй, узяўшы з сабою падручнікі, пехатою накіраваўшы ў родныя Стараброды. Толькі ён выйшаў з Наваградку, як пачуў за сабою тараҳкасеньне калёсаў. Азірнуўся і зьдзіўся, убачыўшы на возе свайго сябру Аркадзя Краўцэвіча з ягоным бацькам, якіх яшчэ ня больш як паўгадзіны таму бачыў у бурсце.

— Сядай, браце, хутчэй на воз, — кричуаў здалёк аркадзяў бацька.

— Дык вашая-ж дарога па Свяцілавіцкай вуліцы йдзе, — казаў Андрэй, прымошчваючыся на цапку.

— А мы вось хочам па дарозе некалькі інтарэсаў зрабіць і пусыціся ў невялікі аб'езд.

Стары Краўцэвіч быў калісь настаўнікам, а з прыходам польскае үлады атрымаў невялікую эмэртытуру і заняўся сваею малюю гаспадаркаю. Слова па слову і гутарка перайшла да нядаўных падзеяў.

— Налягаюць на нас, дзядзька, з усіх бакоў гаварыў паважным тонам Андрэй — адусюль выцягваючы рукі, каб прыбраць нас да сябе і ня відаць нідзе ратунку.

— Прауда, Андрэй, што і казаць, горкая прауда. Адусюль выцягваюць да нас заграбушчыя рукі, зераць на нас завідущыя вочы, але вось што я вам скажу, мае вы хлопцы, нас не зъядуць і не праглынуць. Беларускі народ хоць і здаецца сямутаму слабым але ён не слабы. Глядзеце, нас не зламалі ніякія навальніцы. Адыйшло ад нас магнітва; ну адыйшло туды яму і дарога; забралі ў нас шмат багаццяў, няма ведама колькі зрабавалі, але души народнае яшчэ не патратілі паняволіць і мы вось жывём і будзем жыць. О, наш народ жывушчы, усё вытрымае, а такі свайго некалі дапнені!..

Гутарка старога Краўцэвіча пераходзіла ад спакойнага тону да натхнёнае прамовы. Пасівеўшая барада, ажыўленыя вочы старога прыкоўвалі ўвагу Андрэя так, што ён і не аглядзеўся, як праехалі два кіляметры і трэба было злазіць з возу, бо канчаўся аб'езд Краўцэвіча. Далей Андрэй пайшоў адзін і думаў аб нядаўна пачутым. Гасцінец быў пусты і яму ніхто не перабіваў думкі. Сумнія і радасныя настроі чаргаваліся быццам тых кіляметровых слупы на гасцінцы.

З кожным кіляметрам дарога становілася цяжэйшала, бурсацкае недаяданьне давала аб сабе знань. Андрэй усё часцей і часцей аглядаўся,

ци ня зъявіцца якая падвода, каб крыху пад'ехаць. Даходзячы да калёніі асаднікаў ён убачыў як з касавухі паказалася худая каняка, лёдва цягнучы воз, на якім сядзела кабета ў пажылым веку з юнаком гадоў дванаццаці. Андрэй прысьпешыў крок і хутка парашыўся з возам.

— Цётка, іці можна з вамі крыху пад'ехаць?

— Цо?! Нема жаднага под'ехаць!..

Гэта была ўдава аднаго з асаднікаў. Яна і слухаць не хацела, каб падвесьці «якегось хама». Андрэй, пачуўшы адмову, але ня маючы чаго іншага рабіць, ішоў побач і спакойна гаварыў:

— Вы яшчэ ня ведаеце, што вас чакае ў будучыні; хто ведае, можа нават і заўтра вам прыдзецца прасіць помачы ў тых людзей, якіх вы сёньня пагардліва называеце хамамі. Не забывайшэся так-жа, што вы маші і ня ведаеце, што чакае ў жыцці вашага сына. Адкуль вы ведаеце, якое помачы трэба будзе яму ад іншых...

Асаднічыха з усіх сілаў пачала съцёбаць каня, каб уцячы ад няпрыемнага адзяявага праракавання.

Не прайшоў Андрэй паслья гэтага і кілёмэтру, як пачуў моцны тупат за сабою. Гэтым разам гнаўся ў лехсы на маладой кабыліцы юнак, амаль ягоны равеснік і зраўняўшыся з Андрэем, моцна падцяў лейцы.

— Куды Бог нясе? — кричуаў юнак.

— А вось у кірунку Замчышчу.

— Дык валяйся, браце, у воз; кавалак дарогі скароцім.

— Дзякую табе, бо я такі крыху падбіўся. Аж з Наваградку пешкі. Ужо нават прасіўся воń у тае кабеты, дык дзе там.

— О, гэта ведзьма не кабета. Я іх тут усіх ведаю. Але мы яе зараз пакінем з-заду.

І сапраўды, як бачыш вазы зраўняліся. Асаднічыха аглянулася і Андрэй цяпцер не паскупіўся з словамі, каб «аддзякаваць за гасціннасць». Юнак, відаць, з насалодам слухаў, як ягоны суродзіч прабіраў прыблуду і дзеля гэтага ўмысна стрымоваў кабыліцу і вазы іх нейкі час ехалі поруч. Асаднічыха была спрабавала агрызнуцца але ня могучы знайсці ніякага апраўдання для сябе, пачала страшыць паліцыю. Юнак аглянуўся на вокал, тузнуў лейцы і кабыліца віхром памчалася ўпярод, пакідаючы далёка за сабою асаднічыху.

— Але-ж ты ёй насыпаў — заціраючы з задаваленіем рукі, гаварыў юнак — вось добра насаліў. Хай ведае гэтая брыда, што да пары збан воду носіш і што наш брат, як што да чаго прыйдзе, дык патратіць так сказаць і прыказаць, што аж моташна стане. Вось гэта дык добра.

— Здаецца, што яшчэ і ў паліцыі прылзеца пагаварыць. — Заўважыў Андрэй.

— Ну, ведаеш, лепиш з тутэйшай паліцыяю

не спатыкацца, ды няма патрэбы. Яна-ж ня ўсьпее данесыці. Я цябе як бачыш давязу да мястэчка і пакуль яна на свай падле туды даедзе, дык ты будзеш ужо далёка. — Хлапец аглянуўся і гласна засымяўся. — Глядзі як лупцуе сваю шкапу. Гатова косьці пагубляць па дарозе. Мусіць твае слова ўзялі яе за самае жывое места і на-нэўна ўжо цяпер ня будзе так нос задзіраць вы-сока як перш. Вось, браце аж неяк весялей на сэрцы зрабілася, каб гэта больш такіх як ты...

Развівітваючыся з спадарожным юнаком, Андрэй адчуў надзвычайнную бадзёрасць.

— Сапраўды, у нашам народзе ёсьць нявы-чарпальныя здаровыя сілы — думаў ён — і якое можа быць прыгожае жыцьцё, калі-б іх можна было свабодна развіваць. Маючы такія духовныя скарбы, нельга лішне сумаваць, перажываючы цяперашнія цяжкасці. З імі ўсе віры абмінём і ўсе падводныя плыні пераможам.

А. Жменя

Змарнаваныя скарбы

Ёсьць старыя людзі, ад якіх можна даведацца шмат чаго павучальнага. Мне і сёньня як жывы стаіць перад вачыма дзед Базыль. Якая гэта была скарбніца народнае мудрасці! Не гаваркі ён быў чалавек, але калі заагаварыў, дык было што паслухаць. Аднойчы ён вялікую навуку даў младзі. Было гэта вось як.

На выгане каля вёскі, (ўсё роўна, як яна называлася) рос аграмадны куст асоту, крапівы і шчауку. З году ў год куст рафростаўся і ўжо займаў даволі вялікую плошчу. Аднойчы раніцаю да гэтага куста прыйшоў з касою дзед Базыль і нічога нікому ня кажучы, пачаў заўзяты касіць тое пустазельле. Пастушкі былі як бачыш каля дзеда і з цікавасцю і нават з насымешкаю пыталіся:

— Дзеду, нашто вы косіце гэты асот?

— Каб вам языкі ня было чым калоць. — Адказаў, не адрываючыся ад працы Базыль і яшчэ больш заўзята налёг на косу.

Хутка да куста пад'ехаў базылёў унук і пачаў сахаром наладоваць на каляснік сочнае пустазельле ды вазіць яго на папар. А там ужо базылёў сын чакаў з плугам. І разора за разораю напаўнялася залёнаю масаю, быццам на папары думалі бульбу садзіць. За якіх дзьве гадзіны куста як і ня было, толькі пакоша чорнаю плямую вырозынівалася на выгане. Праз які месяц пустазельле зноў адрасло і дзед Базыль зноў зьявіўся каля яго з касою і ўгнаў другі кусок папару. Гэтым разам пастухі з павагаю глядзелі на старога, як ён размахваў касою і дзівілся, што цяпер пакоша была ўжо зялёна — між ба-дышы пустазельля выразаўся сочны мурог.

Калі дзед Базыль канчаў касіць, каля яго сабраўся вялікі гурт ратазеяў, між якімі былі ня толькі пастушкі, а нават і дарослыя дзяцюкі. Дзед выцер касу лісьцем лопуху і пачаў прыкурваць люльку, а тымчасам на пакошу кінуліся каровы, прагна скучу малады мурог. Стары ўсыміхнуўся:

— Вось вам, жэўжыкі, пашы прыбавілася, ды яшчэ якое пашы! А мне на цэлы верацень тых пяскоў, што іх вецер араў і баранаваў, цяпер га-

доў сем гною вазіць ня трэба будзе. Вось так у жыцьці шмат дзе марнуеца Божы дар праз наш недагляд, або праз гультайства.

Тут адзін з старэйших дзяцюкоў зауважыў:

— Які гэта Божы дар, асот ды крапіва!

— Блазен ты з сваім асотам і крапівою. Вось налета паглядзіш, якое на ім вырасце жыта і які з яго будзе смачны хлеб...

Завязалася цікавая «спрэчка» між стырым і дзяцюкамі. Дзед Базыль так разгаварыўся, што нават аб люльцы забыўся.

Вялікія скарбы марнуюць людзі, топчуць ногамі няма ведама якое багацьце, а самі пажабрацку выцятваюць рукі да іншых, каб вымаліць які грош. Бог у съвеце ўсюды рассыпаў нязъмерныя багацьці, але засыпленыя людзі іх ня хочуць бачыць. Уганяючыя за тым, што бішчыць, за золатам, за дарагімі каменінамі, а гэта багацьцё такое, што сёньня ёсьць, а заутра яго няма. Праудзівае багацьце ў души чалака і Бог пасылае ўсім нагоду назъбіраць яго поўна. Каб вы ведалі, якое багацьце можна назъбіраць у души і колькі яго марнуеца праз нядбалыства, дык-бы зжахнуліся. Вось прыкладна пашукайце чалавека, які ня меў-бы нейкага цярпеніня — ня знайдзеш такога. А калі ты цярпіш і свой боль і свае сльёзы ахвяроўваеш Богу, дык гэта-ж зъбра-рающа цэлыя горы найдаражэйшых скарбаў, за якія Бог плаціць вечным шчасцем у небе. Бог асот і крапіву ўмее замяніць у пажкі хлеб, а цярпеніне — у нябесны скарб. И каб Вы ведалі, які вялікі можа быць той скарб. А хто толькі войкае і наракае, калі цярпіць, дык нічога ня мае, ўсё марнует...

Прызнаюся, што я, слухаючы старога Базыля, мала што тады разумеў і мае сябры падросткі таксама, але ягонія слова запалі глыбока ў памяць. Потым у жыцьці прыходзілаася часта іх успамінаньць, разважаць і падзіляць іхнюю глыбокую праудзівасць. Сапраўды, Бог пасылае кожнаму нязълічаныя нагоды назъбірань неіма-верна вялікія скарбы і дачасныя і вечныя, але людзі няуважна адносяцца да тых нагодаў. Калі прыходзіць якое цярпеніне, а каму яно ня пры-

ходзіць, дык мала хто яго ўспрыймае як нагоду заслужыць перад Богам нагароду. Між тым хто з хрысьціянскаю пакораю нясе дачасны крыж цярпення і ахвяроўвае яго за збаўленне свае душы, за збаўленне душы нашых бліжніх і за вызваленне нашае башкайшчыны Беларусі, дык

можа сабраць такія скарбы, такое бағацыце, што іх агулам дачаснымі меркамі нельга азначыць, але за іх Бог узагародзіць лепша будучыняю ў дачасным жыцці і вечным шчасцем у будучым.

Т. Малько.

МІЖНАРОДНЫ ЭУХАРЫСТЫЧНЫ КАНГРЭС

У сталіцы Бразіліі Ріо дэ Жанэйро між 17-25 ліпеня адбыўся 36-ты міжнародны Эўхарыстычны Кангрэс з удзелам 2-х патрыярхаў, 19 кардиналаў, каля 100 архібіскупau і біскупau, не-калькі тысяч сьвятароў і больш мільёна вернікаў з Бразіліі і з усяго вольнага свету. Надзвычайна величныя ўрачыстасці на чэсьць Эўхарыстычнага Хрыста змаглі ўзрушыць нават найбольш чорствыя души і ажывіць у іх імкнене да Бога. На Кангрэсе можна было бачыць сапраўднае адзінства і паўсюднасць Каталіцкае Царквы. Там удзельнічалі прадстаўнікі амаль ад усіх народаў, усіх грамадзкіх клясаў і усіх прафесіяў. Ни былі забытыя і вернікі з-за зялезнай заслоны; у намераныні цярпячае Царкву была загранізована спэцияльная маніфэстация. Уканцы да ўдзельнікаў прамаўляю працяглы Свяцейшы Айцец Пій XII.

АДНОСНІНЫ МІЖ ЦАРКВАЮ, ДЗЯРЖАВАЮ І КУЛЬТУРАЮ

Прыймаючы 8-га верасьня на асобнай аўтэнтыкай ўдзельнікаў дзесятага міжнароднага Кангрэсу Гістарычных Ведаў, Свяцейшы Айцец Пій XII у прамове да іх звярнуў увагу на адносіны Царквы і дзяржавы з аднаго боку і Царквы да культуры з другога боку. «Дзяржава і Царква ёсьць незалежнымі сіламі, але яны не павінны сябе ігнараваць, а тымболыш змагацца з сабою» — казаў Сусьеветны Архірэй — і пераходзячы да адносінаў Царквы да навукі і мадэрнае тэхнікі съцвердзіў, што сучасная тэхніка не апраўдае тых спадзяванняў, паводле якіх яна мела стаціл

агульным дабром для людзтва. «Гэта выклікае неспакой ня толькі дзеля таго, што яна ставіць пад паважную небясыпеку існаваныне чалавека, але так-жа і дзеля съцверджання факту, што яна ня здольная спыніць духовага адчужэння, якое дзеліць між сабою народы і кантынэнты. Каталіцкая Царква съведамая таго, што мае рэлігійныя і маральныя сілы для аб'еднання. Адноса на навукі і мадэрнае тэхнікі Царква ня ставіцца апазіцыйна, але толькі як супрацьвата і ўраўнаважваючы дзейнік. Гэткім чынам у эпоху, калі трывумфуе навука і тэхніка, яна можа выканань сваё заданыне так-жа добра, як і ў мінулых стагодзьдзях». Што да адносінаў Царквы і культуры Свяцейшы Айцец заявіў: «Царква не атоесамліваеца з ніякую культурою, гэта ёй забараняе сябе сутнасць. Аднак яна можа мець зносіны з усімі культурамі. І праз гэта яна можа спрычыніць найбольш дзейна да ўстанаўлення міру на сьвеце».

БЭАТЫФІКАЦЫЯ 18 МУЧАНІКАЎ

У часе вялікае францускае рэвалюцыі было шмат крывавых ахвяраў з усіх пластоў францускага грамадзянства. Між імі вялікі працант займала духовенства, адзіным «злочанам» якога было толькі тое, што ня выраклася свае каталіцкае веры. Некаторыя з ахвяраў вызначаліся вялікаю сьвятасцю жыцця і гэрыйскаю адвагаю ў абароне свае веры. Такім між іншымі былі 14 сьвятароў і 4 манахіні з гораду Ляваль, якім съцята голавы гілятынаю ў 1794 годзе. Пасля доўгіх гадоў бэатыфікацыйнага працэсу сёлета 19 чэрвеня ў базыліцы сьвятога Пятра ў Рыме іх ўрачыста азвешчана блажэннымі.

ЖЫДОУСКАЯ АРКЕСТРА Ў ПАПЫ

Аркестра Ізраільская філярмоніі ў складзе дзевяцьдзесяціяці чалавек, якая летам аб'язджа-ла сталіцы эўрапейскіх дзяржаваў, была прыня-тая Свяцейшым Айцом Піям XII і ахвяравала Яму' высокамастацкі канцэрт у кансьстарыяльной салі. Гэты канцэрт славутае жыдоўскую аркестры быў выявам удзячнасці жыдоў да Яго Святас-ци за абарону прасльедаваных жыдоў падчас апошняе сусветнае вайны.

ЦУДОУНАЕ АЗДАРАЎЛЕНЬНЕ

У невялікім італьянскім мястэчку Бэрнарэ-джо шасцігадовы хлапчына Сільвіё Вэртэматі за-хварэў на востры крывавы нэфрыт і лекары, паслья выпрабавання ўсіх даступных ім сродкаў, прызналі хлапца за нявылячальнага. У безнадэй-ным стане яго выпісаны з больніцы ў Вімэркатэ і перавезена ў бацькаўскі дом. Да ўміраючага хлапчыны прыйшоў мяйсцовы святар, памаліўся ля ўзгалоўя і палажыў на яго кусочек сутаны, памёршага летась кардынала Шустэра, Міланскага архібіскупа. Па некалькіх мінутах Сіль-віё ўсыміхнуўся да прысутных, ўзыняў руکі і бяз-нічые помчы сеў на ложку. Колькі дзён пасля ён ужо чуўся зусім нармальна. Лекарская камі-сія прызнала яго поўнасцю здаровым. Цяпер вядзенца працэс аб царкоўным прызнанні цудоў-нага аздараўлення.

У ЮГАСЛАВІ СУПРАЦЬКАТАЛІЦКІ НАСТУП НЯ СПЫНЯЕЦЦА

Вызваліўшы для людзкога вока з турмы кардынала Я. Эм. Стэпінача, камуністычная ўлада трymае яго і далей увесь час пад дамовым арыштам, спачатку ў роднай вёсцы Красічы, а калі гэта вёска сталася вядомая на ўвесь сьвет і для харвацкіх каталікоў сталася мейсцам паломніцтва, дык камуністы перавезьлі кардынала ў Аг-рам і там пасялілі ў манастыры так-жа пад дамовым арыштам.

Амаль адначасна з перанясеньнем кардынала камуністычны суд засудзіў шматлікіх студэнтаў і прафэсароў багаслоўскага факультету ў Рыека. Прэз некаторы час выдана загад аб закрыцці багаслоўскага факультету на пяць гадоў. Звяза-ная з ім духоўная сэмінарыя і гімназія мусіць спыніць навуку на тры гады. — Усё гэта пад-копная работа, каб зьменішыць лік каталіцкага святарства, і лягчэй магчы змагацца з рэлігіяй.

ДЭХРЫСТЫЯНІЗАЦЫЯ ЛЕТУВЫ

Спаміж усіх сучасных рэспублікаў СССР Летува зьяўляецца найбольш каталіцкую краінай. Яе насельніцтва ў 1939 г. мела 85,7 % каталікоў. Заўзятая супрацьрэлігійная барацьба, якая вядзенца на ўсім абшары СССР, спрычыніла атрамадныя ахвяры ў Летуве. Цяпер вядзенца там

дэхрыстыянізацыю краю нават у назовах мяйсцо-васціяў. Нядаўна летувіскі горад Марыямполь, які меў свой наўоў ад найсвяцейшай Дзевы Марыі заменана на Міцкевічыос Капсукас, выкарыстоўваючы дзеля гэтага 75-ыя ўгодкі летувіскага камуністычнага верхавода. На Беларусі гэтая акцыя праведзена значна раней.

САВЕЦКАЯ ЦАРКОЎНАЯ ДЭЛЕГАЦЫЯ Ў АНГЛІІ

Пачынаючы ад 1945 г. савецкія так званыя рэлігійныя дэлегацыі ня ёсьць навінкаю ў воль-нім съвеце, але ад некаторага часу яны сталіся вельмі частымі. З нагоды кожнае такое дэлега-цыі вядзенца адпаведная пропаганда ў прэсе. Апошнім часам шмат пісалася аб савецкай цар-коўнай дэлегацыі, якая між 5-21 ліпеня пад талоўствам Мінскага і Беларускага мітрапаліта Піті-рыма Свірыдава адведала Англію. Складалася яна з 8 чалавек і ў тым ліку былі так-жа пратэстанты і баптысты. Падчас розных «багаслужэнняў», сустрэчаў, прыніціяў і канфэрэнцыяў у розных гародох Англіі паасобныя ўдзельнікі дэлегацыі шмат гаварылі аб свабодзе рэлігіі ў СССР. Гэта старая і ўсім ведамая песня савецкае пропаганды, дык няма ёй чаго дзівіцца, але ў даным выпадку была сапраўды савецкай іронія, што аб свабодзе рэлігіі гаварыў прадстаўнік «Праваслаўнае Цар-квы» Беларусі, дзе апошнім часам праведзена вя-лікую цыстку ўрадох нават савецкіх епархіяў і зылківідоўана Берасцейскую, Віленскую, Гора-дзенскую і Пінская епархія. Ведама-ж аб гэтым міт. Пітірим не заінтуўся і словам. Ён хваліўся толькі, што там ад 85 да 90% насельніцтва захавала веру ў Бога, не зважаючы на бяжбожную пропаганду. Калі-б вольны съвет ведаў сапраўднае палажэнне рэлігіі ў СССР, яна было-б грунту для савецкае пропаганды.

ЧАГО НЯ РОБІЦЦА ДЛЯ ПРАПАГАНДЫ?

Ад часу калі савецкая ўлада абвесціла дэ-крэт аб адзьядзяленні Царквы ад дзяржавы і па-збавіла Царкву юрыдычнага стану, ніводзін епарх підзе на выступаў на афіцыльных савецкіх дзяр-жаўных прыніціях. Але сёлета бяз нікага ад-клікання ці зьмены ўспомненых дэкрэтаваў ста-лася зьмена ў практичным адношэнні савецкае ўлады да «Праваслаўнае Царквы». На прыёме, які Булганін ладзіў 9 чэрвеня на чэсць прэм'єр мі-ністра Інды Дж. Нэгру між іншымі гасціці пры-сутнічалі патрыярх Маскоўскі Аляксей і мітр. Мі-калай Круціцкі. Таго-ж дня мітр. Мікалай пры-сутнічай на прыніціці ў Вялікабрытанскім па-сольстве ў Маскве. І ад таго часу дэлегацыі са-вецкае «Праваслаўнае Царквы» даволі часта высту-паюць на розных прыніціціах, якія ладзяцца на чэсць загранічных госьціяў у Крэмлі. Найчасцней дэлегацыі ачольвае мітр. Мікалай Круціцкі.

МІТРАПАЛІТ СЫЛПІЙ У ВАРКУЦЕ

Украінскі грэка-каталикі Львоўскі мітрапаліт Я. Э. Іосіф Сылпій, ў 1945 г. быў арыштованы і засуджаны тайным савецкім судам на восем гадоў турмы за тое, што не згадзіўся перайсыці ў праваславіе. Пасля адбыцця тае кары мітрапаліта засудзілі зноў і гэтым разам на 9 гадоў прымусовых работ бычнам за тое, што быў выдаў з турмы пастырскі ліст да вернікаў, а ў супрацьнасці за тое, што астаўся верны Каталикай Царкве. Цяпер бычнам мітрапаліта звольнена з лягэру прымусовыя працы, але забаронена вярнуцца ў Украіну і ён працуе прыдзіверным у больніцы ў Варкуце.

СЪВЕДЧАНЬНЕ ИТАЛЬЯНСКАГА ЕЗУТА АБ САВЕЦКАЙ УЛАДЗЕ

Айцец Пятро Леоні па нацыянальнасці італьянец, у 1945 г. прыехаў у Одэсу, каб працаваць

у тамашняй каталіцкай царкве. Але працаўваў ён там усяго 7 месяцаў. У 1946 г. яго арыштована і паслы перасылкі па розных турмах, засуджаны на 25 гадоў прымусовыя працы і выслана адбываць кару ў Варкуту. Дзякуючы энэргічным старанням італьянскага ўраду сёлета а. Леоні быў звольнены і прыехаў у Рым. На запытанні журналістаў ён між іншым заявіў: «Савецкі рэжым гэта рэжым злабівання і паняволення, які ў сваёй сутнасці лічыць немагчымым мірае суінаванье з вольнымі народамі. Палітычнаю базу савецкае палітыкі ёсьць тэстамент Леніна, дзе кажацца, рэвалюцыя павінна ахапіць усю нашу плянэту... сучасныя повідныя змены ў савецкай палітыцы робяцца толкі на тое, каб скарыстаць на чале. Савецкая дыпламатыя стараецца закалыхаць страх вольнага съвету перад сваім рэжымам... адбідуць наўных і людзей добрае волі».

НА МІЖНАРОДНАЙ АРЭНЕ

У Вольнай Міжнароднай Акадэміі

Вольная Міжнародная Акадэмія Навукі і Мастацтва ў Парыжу, якая аб'ядноўвае вучоных і дыпламатаў з 12 народаў з-за зялезнага заслона, ў тым ліку і беларусаў, штогод з нагоды свае генэральнае асамбліе ладзіць цыкл дакладаў на актуальнаяя тэмы. Сёлета такі цыкл дакладаў адбываўся 14 і 15 траўня. Асабліва вялікае зацікаўленыне прыцягваў супольны даклад-інфармацыя аб рэлігійнай сітуацыі за зялезнага заслона, у якім выступалі пачарзе прадстаўнікі пасобных народаў. Аб рэлігійным становішчы на Беларусі гаварыў а. Лёў Гарошка.

На Конгрэсе «Пакс Романа»

Міжнародная арганізацыя студэнтаў і інтелектуалаў католікаў «Пакс Романа» ўжо на толькі здабыла сабе павагу ў вольным съвеце, што яе міжнародныя кангрэсы стаюцца падзеямі ўсеагульнага значэння. Асабліва наглядна аб гэтым можна было пераканацца на сёлетнім 23-ім кангрэсе, які адбываўся між 17-25 жніўня ў Ноттінгем з удзелам больш 700 дэлегатаў ад 48 нацыянальнасцяў. Галоўную тэму кангрэсу

была праблема прыстаўсаныя да жыцця абсалютнага ўніверситетаў. Асноўных дакладаў было чатыры, а ўласцівая праца кангрэсу вялася ў шасці сэкцыях. Сёлетні кангрэс заслугоўвае на асаблівую ўвагу, бо на ім першы раз быў прызначаны цэлы дзень (19 жніўня) для праблемы народаў з-за зялезнага заслона. Задзяланае гэтаю часткою кангрэсу было нязычайна вялікае. Да-клады ў тым дні чыталі прадстаўнікі некаторых паняволеных народаў. З беларускае дэлегацыі прачытаў даклад а. д-р Чэслаў Сіповіч на тэму: «Некаторыя аспекты прасльеду Царквы за зялезнага заслона». Гэта быў першы даклад беларускае дэлегацыі ад калі яна належыць да «Пакс Романа».

Наагул сёлетні ўдзел беларускае дэлегацыі ў Конгрэсе паказаў, што беларусы, не зважаючы на ніякія цяжкасці, ня толькі змаглі датрыматься кроку ў радах іншых шмат старэйших і багацейных арганізацый, але ў некаторых выпадках былі ініцыятарамі і галоўнымі выкананіцамі працаў самога кангрэсу.

Канфэрэнцыі Інстытуту Вывучэння Гісторыі і Культуры СССР

Дзейнасць Інстытуту Вывучэння Гісторыі і Культуры СССР у Мюнхене выклікае ўзрасто-

чае засікаўленыне ў навукоўцаў вольнага съвету так сваімі выданнямі, як і канфэрэнцыямі, на якіх удзельнічаюць і прадстаўнікі навукоўцаў ад народаў СССР і заходняеўрапейскія ды амэрыканскія вучоныя.

Пятая Канфэрэнцыя, што адбылася 25-27 красавіка з удзелам 117 навукоўцаў была прысьвячана савецкай палітыцы «кругога ўздыму» і яе нядачы. Ад беларусаў акрамя супрацоўнікаў Інстытуту прысутнічалі д-р В. Жук-Грышкевіч, А. Яловіч і мг. В. Кіпель. Супрацоўнік Інстытуту В. Будзімір прачытаў цікавы рэфэрат аб бульбе і агародніцтве ў СССР.

Шостая Канфэрэнцыя адбылася 28-30 ліпеня. Галоўнаю яе тэмаю было «Заданні і мэтады вывучэння СССР». Было прачытаны пяць асноўных дакладаў; адзін з іх «аб Заданнях вывучэння СССР у галіне ідеалёгіі і культуры» прачытаў А. Адамовіч. Пасыль дакладаў адбылася жывая дыскусія на якой выступала 32 прамоўцаў, у тым ліку 5 беларусаў.

Пяты кангрэс «Царква ў бядзе»

Невялікі нямецкі горад Кенігштайн ад некалькі гадоў стаўся шырокаведамы дзяякуючы актыўнай дзейнасці групты каталіцкіх съвятараў на карысць арганізацыі рэлігійнага жыцця народу з-за зялезнай заслоны і асабліва эміграцыі гэтых народаў. Для вырашэння практычных і тэарэтычных пытанняў адбываюцца штогод кангрэсы, якія маюць агульны назоў Кангрэс «Царквы ў бядзе». Сёлета між 12-15 верасня адбыўся ўжо пяты кангрэс, на якім акрамя дакладаў на актуальнаяныя тэмы датычна рэлігійных проблемаў у падсавецкіх краінах адбыліся нарады ў спраўе рэлігійнага становішча ўцекачоў у вольным съвеце. Аб рэлігійным становішчы беларусаў гаварыў беларускі душпастыр ў Нямеччыне а. Уладзімер Салавей.

Дзесяты Міжнародны Кангрэс Гісторыкаў

Дэлегациі гісторыкаў ад сарака восьмі дзяржаў сабраліся сёлета ў Рыме між 4-11 верасня на дзесяты міжнародны кангрэс гастарычных ведаў. На ім беларускіх гісторыкаў рэпрэзэнтаваў афіцыяльны савецкі дэлегат, але некаторым беларускім эмігранткам навукоўцам было магчыма ўдзельнічаць на Кангрэсе ў ролі абсэдоватараў. Уласціва ўздел савецкіх делегатаў ад усіх падсавецкіх краінаў палягаў на тым, каб ўносіць няпрыемны фэрмэнт у працу Кангрэсу і рабіць перашкоды; яны выклікалі некалькі прыкрых інцыдэнтаў падчас чытання дакладаў, вымаглі ад кірауніцтва Кангрэсу, каб з салі выстаўкі гістарычнае літаратуры прынялі стэнд з выданнямі Мюнхэнскага Інстытуту Вывучэння Гісторыі і Культуры СССР. Але было немалое зьдзіўленыне ўсіх удзельнікаў, калі прыйма-

ючы стэнд Мюнхэнскага Інстытуту выявілася, што ў ім былі выкладзены некаторыя кніжкі і між імі Н. Недасека аб бальшавізме на Беларусі.

БАЦЬКАЎШЧЫНА

Перастараваліся

Пасыль беларускае дэкады ў Маскве адбылося вельмі цікавае гімнаваныне навейшае музычнае творчасці сучасных кампазітараў БССР. На абмеркаваныні прысутнічалі так-жа і расейскія кампазітары, якія ўважна сачылі за выступленынем розных мастацкіх груп па падчас беларускіх дэкадаў. Яны сцьвердзілі, што ў шматлікіх творах беларускіх кампазітараў ніяма нічога беларускага. Гэты закід адносіцца нават да шырокарэкламаване спэры «Дзяўчына з Палесься» і да некаторых «беларускіх» песен. («Советская Белоруссия» 2. III. 55).

Дзейнасць Менскага савецкага Мітрапаліта

Аб сапраўды рэлігійнай дзейнасці савецкага «праваслаўнага» мітрапаліта ў Менску Пітрыма Свірыдава въяўлююца весткі толькі рады ў гады, але затое часта можна пачуць аб ягонай бальшавіцкі-прапагандавай дзейнасці. То ён супрадавае замежных госьціяў па СССР, то сам едзе ў дэлегацыі, то выдае патрыятычныя заклікі; відаць за гэта сёлета ён атрымаў 2 лютага тытул мітрапаліта хоць на Беларусі больш епархіяў і ніяма, як толькі адна «Менская і Беларуская». Ён вельмі актыўна ўдзельнічае ў так званым Беларускім рэспубліканскім камітэце абароны міру. Сёлета на пленуме гэтага Камітэту 26 сакавіка выступіў з вялікаю прамовай ад імя Расейскае Праваслаўнай Царквы.

Рэлігійнае жыццё

Ужо даўно мінуў той час, калі бальшавікі хваліліся асягненнямі бязбожнае пропаганды. Цяпер усё часцей і часцей можна пачуць нара-каніні савецкае прэзы на нястачы бязбожнае пропаганды і дакоры на ўзрост рэлігійнай съвяты. Характэрна, што нават між камуністамі сустракаюцца такія, што «азначаюць рэлігійныя съвяты». Напрыклад «Советская Белоруссия» з 4. IX. 55 накінулася на сакратара сельгасарцелі ім. Кірава Віцебскае вобл. Шчаглова за тое, што ён разам з іншымі камуністамі съвяткаваў тады, калі быў вызначаны лізень вазінь зборожжа ў раённы цэнтр.

З атэстатамі стала савецкія фабрыкі і ў калгасы

Сёлета ў БССР, падобна як і ў іншых савецкіх рэспубліках адбыўся вельмі паважны пэраварот адносна да юшчэйшага школьніцтва. Першы крок у гэтым кірунку быў зроблены ўжо 1940 г., калі было скасавана аўтаматычнае ла-

вашнёне стыненція ў студэнтам вышэйшых навучальных установаў і прызнавана стымэндай толькі спэцыяльна выбраным. Але далейшыя абмежаваныні відаць стыніла вайна. Сёлета-ж мусіла выйсці якасць тайная пастанова, поводзі якое наагул рэзка зменшваеца лік студэнтаў. У звязку з гэтым пачалося зменшванье кадраў прафэсароў некаторых факультэтав Менскага Універсітэту і ўся савецкая прэса перапоўненая артыкуламі і зацемкамі аб дзесяціклясніках, якія «з радасцю» працуюць на фабрыках і ў калгасах. Напрыклад «Советская Белоруссия» з 3. IX. 55 паведамляе, што з 17 чалавек, якія ў мінулым гдзе-кончылі Альшансскую дзесяцігодку ў Даўыд-Гарадошкім раёне, толькі 5 паехала вучыцца да-лей, а рэшта асталіся працаўць у калгасе. Тая-ж газэта з 8. IX. паведамляе, што наагул цяпер настаў час, калі имат дзесяцікляснікаў будзе працаўць на вытворчасці. «Звязда» з 3. IX. 55 паведамляе, што на фабрыцы Гомельмашына працуе вялікая група выпускнікоў сярэдніх школаў. Тая-ж газэта з 11. IX паведамляе аб дзесяціклясніках Косаўскага сярэдняе школы, якія пайшлі на вытворчасць. Шмат подобных вестак на-дае «Чырвоная зымена» і раённыя газэты. І так пасля бесканечнае балбатні камуністаў аб tym, што для моладзі яны адчынілі лепшую дарогу, стае ясным як дзень, што за выняткам невядом-кае группы верхаводаў, яны рыхтуюць для ўсіх адзін адзіны ідэал — ярмо чорнага рабочага вала.

На Беларусі зьявіліся пералогі

Ад мінулага году шмат беларускага моладзі вывезена на цалінныя землі ў Казахстан. Але вось як паведамляе «Советская Белоруссия» з 26. VI на абшары дзесяніны Чаускага МТС ужо доўгія гады ляжыць аллогам 1.200 гектараў ворнае зямлі. А колькі ёсьць таіх адлогаў, абыкіх савецкая прэса не успамінае і якіх натварыла калгасная систэма?

Хадзі бяз гузікаў

Характэрна азнака кожнага таталітарнага ладу ёсьць тое, што верхаводы, засыпленыя нейкаю адною галінаю промыслу, забываюцца аб іншых. Так ёсьць і ў БССР. Міністэрства пра-мысловых тавараў шырокага спажыванья БССР было забавязана выпрадукаваць за год 15 мільёнаў гузікаў, але да 1. VIII яно выпрадукавала толькі 2 мільёны і то дрэннае якасці. Кравецкія майстэрні і трывалікія фабрыкі змушаны, шукаць гізукаў у іншых рэспубліках. Але калі-б на-ват заказ быў поўнасцю выкананы, дык і так ён далёка не здаволіў-бы патрэбы насельніцтва, бо-ж за год выпало-б усяго па паўтара гузіка на чалавека. Вось чаму звычайна ў савецкіх справа-здачах абыкіх выкананыні плянаў падаюцца толькі процэнты.

Ня купляюць савецкіх кнігаў

Сёлета савецкая прэса вельмі частва наракае на дрэннае распаўсюджаньне савецкага прэсы між на-сельніцтвам. Відаць, што ніякія пастановы аб па-праве распаўсюджання савецкага прэсы не да-юць пажаданых вынікаў. Як паведамляе «Літара-тура і мастацтва» з 3. IX. у Капанскай, Баршчэу-скай і Белабалоцінскай крамах Рэчыцкага раёну «не прадаецца ніводнае кніжкі», а «Советская Белоруссия» з 1. IX. кажа, што кааперацыйная рэспублікі за апошнія пяць гадоў ня выбрала на 25 мільёнаў рублёў, прызначанае ёй літаратуры. Да гэтых вестак непатрэбныя ніякія камэнтары.

Скасавана Баранавіцкі раён

У сьпіску раёнаў БССР, якія некалькі разоў пры розных нагодах публіковаліся на старонках «Звязды» і «Совтской Белоруссии» ў ліку 175 раёнаў не успамінаеца Баранавіцкага раёну. Калі і як быў скасаваны гэты раён і якім суседнім раёном прыдзелены ягоны аблшар, ніякіх вестак у савецкай прэсе не падавалася.

АНГЛІЯ

9-ты Зьезд ЗБВБ

На сёлетнім агульным зьездзе ЗБВБ, які ад-быўся ў Лёндане 30 красавіка, быў зроблены агляд працы за мінулы год і звернена ўвага на некаторыя мамэнты з далейшага мінулага. Кры-тыка, якая адбылася пасля справаздачаў галоў-нае управы, звярнула ўвагу на актуальныя пы-таныні з мяйсцавага і агульнабеларускага эмігра-цыянага жыцця. Дыскусія была доўгая, але ра-човая. Новую галоўную управу выбрана ў такім складзе: старшыня — П. Асіповіч, заступнік ст. — Фр. Бартуль, сакратар — Т. Мазура скарbnік — М. Булыга, сябра управы — П. Навара, рэфэрэнт для дапамогі — а. Ч. Сіповіч. Укансы выслана прывітальнія тэлеграмы каралеве В. Бры-таніі, прэм'еру А. Ідену, старшыні Ангельска-Бе-ларускага Таварыства і презыдэнту БНР.

Агульны Зьезд БАКА «Рунь»

З нагоды Тыдня Студыя ў Беларускага Ака-дэмічнага Каталіцкага Аб'еднання «Рунь», калі ў Лёндане былі прадстаўнікі з Англіі, Бэльгіі, Гішпаніі, Нямеччыны і Францыі, 15 жніўня адбыўся Агульны Зьезд гэтае арганізацыі. Выслухаўшы справаздачы галоўнае управы і прадстаўнікі з паасобных краінаў, завязалася жывая дыскусія, якая потым была выкарыстана для ўлажэнняя пляну працы. Уся управа «Руні» была перавыбра-на на наступную кадэнцыю за выняткам толькі заступніка старшыні. Наступны Тыдзень Студыя ў намечана зарганізаць ў Нямеччыне і галоўнаю яго тэмаю будзе: «Мараўльныя і этычныя праблемы ў жыцці чалавека».

АЎСТРАЛІЯ

Арганізацыйнае жыцьцё

● Дзеля пасыўнасці сяброў **Беларускага Аб'еднання** ў Новай Паўднёвой Валіі міма старажытнай управы гэтае арганізацыі, шырэйшае працы разгарнуць не ўдалося. На гадавым Зъездзе, які адбыўся 23 красавіка ў Сыднею абміркоўваліся спосабы актыўізацыі дзейнасці і быда праведзена зборка грошаў для пабудовы дому для арх. Сяргея. Таму аднак, што сабрана толькі 101 фунт, сабраныя грошы перадана на патрэбы царкоўнага камітэту, а памешканье архіяпіскапу заахвяраўваў адзін малады беларус.

● Агульны Сход **Згуртавання Беларусаў** у Вікторыі, які адбыўся 17 ліпеня ў Мэльбурне, выявіў, што гэтае арганізацыя зрабіла нямала ў галіне дабрадзейнасці для суродзічаў іншых краінаў. Новай управе даручана зьвярнуць асаблівую увагу па узгадаваныне маладзі.

ГІШПАНІЯ

Даклад аб Беларусі

З ініцыятывы Усходняга Інстытуту ў Мадрыдзе супрацоўнік гэтага Інстытуту Я. Сурвіла працьтваў 26 ліпеня ў Мадрыдзе для прыезжых з правінцыі сэмінарысту абшырны даклад аб Беларусі. Пасля дакладу адбылася дыскусія і канцэрт беларускіх песняў з грамафонных пłyтак.

З.Ш.А.

З жыцьця моладзі

Згуртаваныне Беларускае Моладзі ў З.Ш.А. мела 23 ліпеня ў Нью Брунсвіку чацвёрты Агульны Зъезд. Распачаўся ён Службаю Божаю і прайшоў з маладнякаю актыўнасцю. У сваёй праграме акрамя справаўдзачаў, дыскусіяў ў вібараў меў так-жа супольныя сяброўскія выступы, якія час зъезду ператварылі ў прыемнае і доўгапамятае сяброўскае спатканье.

ІТАЛІЯ

Новы сівтар

Сёлетні Вялікдзень для невялікае беларускае групы ў Рыме быў асабліва сівяцічны. У украінскай калегіі сів. Ёзафата атрымаў з рук Я. Э. Івана Бучка сівтарскія сівячэнныні, а. Кастусь Маткалік. А на другі дзень Вялікадня новавысьвячаны айцец адправіў свою першую ўрачыстую Службу Божую ў царкве айцоў Базыльянаў, дзе знайходзіцца копія цудатворнае іконы Жыровіцкага Маці Божая.

Цяжкі быў жыцьцёвы шлях а. Кастуся: сіротства ад самага маленства, шуканье вогнішчаў духовага жыцця ў Жыровічах, потым у Уніве,

наступна мабілізацыя ў чырвоную армію, дэпартацыя ў глыб Расеі, зноў вайсковая служба ўжо ў радох польскай арміі, каб вырваша з савецкага «раю» і нарэшце дэмабілізацыя ў Італіі. Тут Кастусь дапоўніў сярэднюю асвету і скончыў філозофскі і багаслоўскі факультэты на Грэгорыянскім універсытэце. Айцец Кастусь атрымаў назначэнне на працу ў Беларускую Каталіцкую Місію ў Англіі. Жадаем яму добрых пасыпехаў!

КАНАДА

З нагоды сівяткавання **100-ых угодкаў заставання гораду Лёндану** (Правінцыя Онтарыё) адбыўся паход нацыянальнасцяця, у якім удзельнічалі прадстаўнікі ўсіх народу, пражываючых у горадзе; быў так-же і прадстаўнік ад беларусаў у нацыянальнай вопратцы. А 6-га ліпеня тэлевізійная станцыя таго-ж гораду наладзіла паказ нацыянальных вопраткаў сваіх жыхароў, і тут выступала беларуская прадстаўніца.

НЯМЕЧЧЫНА

Выданыні Інстытуту

Інстытут Вывучэння Гісторыі і Культуры СССР ў Мюнхэне пачаў выдаваць паважны пэрыёдык пабеларуску «Беларускі Зборнік» і плянуете выданыне гэтага-ж зборніка паангельску. Акрамя таго ўжо з'явілася некалькі кнігаў пасейкі і пабеларуску на беларускія тэмы.

Сяброўская сустрэча

З нагоды шостае Канфэрэнцыі Інстытуту, якія адбылася ў Мюнхэне між 28-30 ліпеня, мюнхэнскі беларускі гурток на некалькі дзён значна ўзрос і ў ім знаўшлося аж трох сівтароў (айцы Л. Гарошка, Ч. Сіповіч і Ул. Салавей). Такое рэдкае здарэньне азначана ўрачыстаю Службаю Божую ў царкве сів. Паўла і супольным абедам з прынагоднымі прамовамі.

ФРАНЦЫЯ

Агульны Сход АБРФ

Сёлетні Агульны Сход Аб'еднання Беларускіх Работнікаў у Францыі, які адбыўся 5 чэрвеня ў салі Хрысціянскага Сындыкату з'яўлявіца ноўым этапам у жыцьці арганізацыі, якая ўжо дзесяты год выконвае ахвярна і сумленна адказную працу між сваіх суродзічаў у Францыі. Адкрыў Сход гэнэральны сакратар М. Наумовіч прывітальным словам. Далей згодна з парадкам дня выбрана прэзыдэнт сходу, выслушана справаўдзачаў упраўы і рэвізійнае камісіі ды дапоўненна іх у кароткай дыскусіі. Даўшы абсалютную засюльшній упраўле, перавыбрана яе на наступны год і намечана вытычныя для пляну працы.

Уканцы прымітая рэзалюцю адказу на заклік савецкага Камітэту для вяртання на радзіму.

Прысутны на Сходзе прэз. М. Абрамчык паніфармаваў аб апошніх выніках перагавораў Пaryскага Блёку з Амэрыканскім Камітэтам Вызваленія народаў СССР. На Сходзе прысутнічаў так-жэ госьць з Англіі а. Ч. Сіповіч, ён расказаў аб некаторых зьявах жыцця нашых суродзічаў у Англіі.

НА КНІЖКАЙ ПАЛІЦЫ

Sviataja Evanelija i Apostalskija Dzieci.
Pierakłau i padau vyjasnienni Ks. Dr. Piotr Tatarynovic. Rym 1954 f, 8°, star, 636,

Патрэба выдання беларускага перакладу Святога Пісаныня, або прынамся Новага Запавету з паясьненнямі адчуваеца ўжо ад даўна і ўсякі добры пачын у гэтым кірунку годны пахвалы. Тымболыш мусіў быць высока ацэнены такі пераклад, які мае на мэце «прыслужыцца эміграцыі, што знайходзіцца на духовым раздарожжы» і адносна мовы перакладу мае на уведзе звязтаць асаблівую ўвагу на «яснасць і мілагучнасць стылю... і эстэтычную адпаведнасць слоўніка», як тэта абяцае на ўступе да свайго перакладу кс. Татарыновіч. Нажаль і то на вялікі жаль перакладчык ня толькі што не датримоўвае свайго абязання, але проста выстаўляе яго на кіпіны ў сваім перакладзе.

Ужо сам назоў кнігі выклікае паважная за-
сыярогі. Слова «Эванэлія» ўвядзілася ў беларус-
кай каталіцкай літаратуры, выдаванай у Вільні
між 1936-39 гадамі, але не атрымала агульнага
прыняцця дзеля таго, што мае форму пароліў
(перакручання з мэтаю насымешкі) з слова Эван-
гельле, якое ўжывалася і ўжываецца беларусамі
паўсюдна так каталікамі, як і праваслаўнымі. Да
таго гэтае слова перакладчык ужыў у адзіноч-
ным ліку, хоць падаў пераклад чатырох Эвангель-
ляў. Праўда Хрыстос быў алін і Ягоная добрая
вестка — Эвангельле было алін, але ў даным
выпадку маецца дачыненне з чатырмі кнігамі
лык лепш зазначыць гэта і адпаведна грама-
тычнаю формую. Адступленыі адносна гэтае фор-
мы часам робяцца, але тады звязтаеца большая
увага на паясьненіі. Мова перакладу так густа
перасыпана нсватворамі, правінцыяналізмамі і
архаізмамі, што часам абцяжвае разуменне тэк-
сту. Некаторыя новатворы такія няудалыя, што
відань сам перакладчык адчувае іх няsmак і ста-
раеца іх унікаць. Напрыклад у Марка XII, 30. зусім
выпушчана слова «Госпрад» якое на іншых мей-
сцах перадавалася новатворам «Усеспадар». У Луки
I,38 выраз «слуга Госпрада» перадана як «слуга
Божа». У Матэя VII,21 — «Госпрадзе, Госпрадзе»,
перавезена «Госпрадзе, Усеспадар», і т. д.

ЗЬМЕНА АДРАСУ

Падаеца да агульнага ведама, што **нядзельныя багаслужэнні для беларусаў перанесены з царквы Сан Сюльпіс у капліцу экстэрнату с.в. Людовіка і адбываюцца штонядзелі а гадз. 11. Адрас капліцы:**

Externat St. Louis, I etage. 92. Boulevard du Montparnasse. Paris-XIV. Метро: Montparnasse.

У пагоні за арыгінальнасцю перакладчык дапускаеца паважных недакладнасцяў: замест «аздаравіў» — «ацуняў» (Мат. VIII,13); замест «на пачатку» — «спаконвеку» (Ян I,2) хоць гэтае апошнія слова дапускае розныя тлумачэнні тэксту. Ёсьць так-жэ выпадкі зусім няправільнага перакладу, напрыклад, азначэнне большае пажнонасці словам «буйнейшая» (Мат. V,20). Нагугл пералічыць усе слоўныя недакладнасці гэтага перакладу немагчыма ў рамах артыкулу.

Паясьненныі, якія прызначаны для таго, каб тэкст Святога Пісаныня зрабіць больш зразумелым, у некаторых выпадках перакладчык выкарыстоўвае для апраўдэння сваіх новатвораў — тэткая практика беззаганная ў сабе, на стар. 93 выкарыстоўваеца ў такі баламутны способ, спасылаючыся на кнігу Малышэвскага, што аж мяжуеца з хлусьнёю.

Шматлікія граматычныя формы, ўведзеныя ў перакладзе, зусім ня прынятыя ў беларускай літаратурнай мове. Напрыклад дзеяслоўная форма будучага часу незакончанага трываньня заменена царкоўна-славянскай формай: гаварыціме, ме-
цімеце (говорити имате, имѣти имате). Шмат дзе гэтая форма ўжыта так-жэ для азначэння буду-
чага часу закончанага трываньня (хрысьцімеме,
замест ахрысьціць. Мат. III,11). Такую форму
можна пачуць у некаторых паўдзённых беларускіх
гаворках, але ў літаратурнай мове, калі не рага-
ваць пару алхіленій дзеля рыму ў аднаго паэта,
лык нават і спробаў ня было ўвядзеныя гэтае
граматычнае формы ў беларускую граматыку. За-
тое яна часта сустракаеца ў творах украінскіх
пісьменнікаў у Галіціі. Таксама і сінтаксіс шмат
мае зусім небеларускіх формай: побач правінцы-
яналізмай сустракаеца шмат польскіх формай
(прыметнікі ставішна часта перад назоўнікамі,
мноства дзеяпрыметніковых сказаў).

Кідаеца так-жэ ў вочы няўлага да правапісу. Нават тыя самыя слова алін раз пішуцца так, другі раз іначай; такжа — так-жэ; анел —
анёл і пад.

Шмат ёсьць дробных памылак, якія зусім вы-
бачальныя, бо-ж ведама як цяжка правіць набор,
які робіць чужынец, што ня ведае беларускае

мовы, але павага і значэньне Свяятога Пісаныя вымагае адпаведна ўважлівых адносін да карэктury асабліва тады, калі праз памылку зъмяняеца зусім сэнс слова, напрыклад: сто — што, ласка — ляска і пад.

Моўныя недарэчнасці і дзівацты, якіх поўна ў перакладзе кс. Татарыновіча, кампрамітующы беларускую мову і перад філягемі і перад вернікамі, бо гэткія моўныя эксперыменты ня прычыняюцца да падняцця рэлігійнасці, але наадварот — спрычыняюць замяшанье, да таго ўсяго яны ня годзяцца з павагаю Свяятога Пісаныня.

а. Л. Гарошка

Уладзімер Жылка, Творы. Да 20-ых угодкаў съмерці. Пад рэдакцыяй і з каментарамі Ант. Адамовіча. Нью-Ёрк 1953, 8°, стар. 104.

Аб літаратурных вартасцях патрыятычных варшаў Жылкі ўжо літаратурныя крытыкі далі адпаведную аценку. Значна допойніце яе выдавец на ўступе і ў заувагах. Але ёсьць адзін мамант у творчасці Жылкі, аб якім да гэтага часу сказана вельмі мала і які з пашаны да паэта крытыка старавесцца быццам адмоўчавацца. Паколькі аднак «Творы» выйшлі ў съвет з усімі вершамі, якія выдавец змог сабраць і ў гэтым зборніку знайшліся разам з прыгожымі вартаснымі вершамі так-жа і такія, які мусіць выклікаць асуджанье з маральнага і рэлігійнага гледзішча, неабходна звязаць на іх адпаведную ўвагу.

У праскім пэрыядзе, Жылка пачынае апіяваць маральны ўпадак: «І моц жаданьня асліць ня нам» (с. 67), звязтае ўвагу на ўпаўшых жанчын (с. 75) і пачынае экзальтаваць, нават абаражаць гэтая ўпаўшыя істоты: «спрыімі малітвы, маладая» (с. 61). Гэта нямінуча давяло паэта да канфлікту з хрысьціянскаю маральнасцю і з Самым Хрыстом, Якога ён намагаецца зьнізіць да ўпадніцкага ўзроўню («Марта» с. 48) і звязтаеца да Хрыста праз трэшою асобу Альбігоўца з блюзнерскім дакорам (с. 73). Гэтая блюзнерская вершы бязумоўна звязаюцца вялікаю плямаю ў творчасці Жылкі і хто ведае, матчыма за яе ён заплатіць жыцьцём, бо якраз у такім маральнай заганнім стане ён пераехаў у Савецкую Беларусь, дзе супрацьрэлігійная лінія была афіцыяльна абавязковая для кожнага пісьменьніка. І вось там, у той кашмарнай дзеіснасці, якую вытвараю бязбожная ўлада, наступае павольнае аздараўленне паэты. У падсавецкіх творах Жылкі ня чуваць болыш блюзнерскага тону. Аднак гэтая зъмена на лепшае не давяла яго да рэлігійнасці. У «Тэстаменце» ён просіць толькі людзей, каб даравалі яму грахі (с. 101). У маладосці так-жа ня вітаць рэлігійнасці ў Жылкі; ён славу раннія малітвы але толькі «Святыну» (с. 32), верыў у цуд лепшае долі курных хат (с. 33), але не ўсъведамляў сабе, як гэта можа стацца. Адно ёсьць бяспрэчным, што ён бязмежна любіў сваю бацькаўшчыну і

уважаў за шчасьце, «калі трэба ўмерці нат'» (с. 33) за яе лепшую будучыню, аднак маючы паважную нястачу ў сваім съветаглядзе, нястачу адносна рэлігіі, пайшоў тым шляхам, які ня даўмагчымасці нават развязаць як сълед паэтычната таленту. Гэта ёсьць трагізм ня толькі аднаго Жылкі. На Беларусі былі такія фатальныя ўмовы, што нішчылі і калечылі таленты, якія ў іншых абставінах маглі-б прынесці вялікую славу і беларускаму народу і ўсяму людзтву. Ужо пара з гэтага зрабіць адпаведныя выснаўкі.

Пр. К.

Майсей Сяднёў, Ля ціхай брамы. Вершы. Выд. Ул. Пелясы. Нью-Ёрк 1955, f. 8°, стар. 62.

Гэта ўжо чацвёрты з чаргі зборнік вершаў Сяднёва, які звязваўся на эміграцыі. У тэхніцы верша і лёгкасці мовы аўтар зрабіў вялікі поступ. З сапраўдным мастацтвам ён ўмее выказваць свае душэўныя перажываньні, свой неспакой. Нажаль адносна зъместу вершаў і зъместу перажываньняў аўтара ўсёды съледны вялікі крюк назад і часта ўніз. У вершах сустракаюцца частыя звароты да Бога, але яны чаргуюцца з упадніцтвамі зъняверам. Адзін раз ён сумянеца, ці ёсьць пазаграбовае жыцьцё (с. 46), іншы раз звязтаеца да нейкіх багоў (с. с. 30, 34 з малое літары) як да чагосяці зусім пустога. У большасці вершаў дае выяў расчараванню (с. 23), стомненасці (с. 18, 55) і нават цэлы верш затытулаваў «Зънявера» (с. 18). У гэткім стане ён хоча бачыць плямы нават на сонцы і падаэрае ў няпрыстойнасцях манаҳаў (59) і цэлья кляштары (22) — відавочна аўтар гэтым нясьведама выяўляе жаданьне апраўдаць свае маральныя ўпадкі, але якая карысць з таксে няволынае споведзі? Варта пажадаць аўтару, каб ён уважней пашукаў тae брамы, праз якую «усёткі мог у неба ўзыянець» (с. 7).

Л. Г.

Vladimir Seduro. The Byelorussian Theater and Drama. Edited by Edgar H. Lehrman, Research Program on the USSR. New York 1955, f. 8°, star, XII + 519.

Кніга Улідзімера Сядуры папярэджана ўступкамі праф. Калюмбійскага універсітету д-ра Эрнаста Сімона. Гэта першая вялікая і павяжная праца аб беларускім тэатры ў ангельскай мове. Яна ня толькі запаўняе нястачу інфармацыяй аб беларускім тэатры ў заходніяўрапейскіх мовах, але звязаеца наагул паважнаю навуковою працяю ў гэтай галіне. Шматлікія фатаграфіі і вялікай бібліографія кажуць аб tym, што аўтар уложыў шмат працы, каб сабраць так багаты матэрыял у эміграцыйных умовах.

Пр. К.

Абразкі 3 жыцьця

ДЗЕЯНЬНЕ МАЛІТВЫ

Лекара Тодара Н. пакліжалі да хворага на рака, у якога раны так съмірдзелі, што паветра ў пакоі было горш чым удушлівае. Лекар, аглянуўшы на съпех хворага, чым хутчэй выйшаў з пакою. Але калі ён апніўся на вуліцы, адна жанчына паклікала яго ў свой агарод і дала прыгожы букет духмяных ружаў. Узяўшы букет, лекар хлівіну падумаў, і завярнуўся да хворага, каб датыўніць свой агляд. Хворы, убачыўшы зноў лекара каля свайго ложка і букет ружаў каля свае галавы, злажыў руکі і голасна дзякаўваў... Багародіцы: «Найсвяцейшая Маші, якая Ты добрая, Ты пачула маю просьбу і прычынілася за мною ў Твайго Сына ды паслала мне кветкі, каб зменішыць смурод маіх ранаў. Дзякую і вам доктар, што Яе паслухалі».

УБАЧЫЎ СЪЛЯДЫ БОГА

Аднойчы якісці съвятар пытаяўся ў французскага вучонага прыродаведа Гэнрыка Фабра (1823-1915), ці ён верыць у Бога. Вучоны з усьмешкаю на вуснах адказаў:

— Не, ойча, я ня веру.

— Як — зьдзівіўся съвятар — вашыя досьледы Яго так ясна паказваюць і вы ня верыце ў існаванье Бога?

— Так, я ня веру, бо я Яго бачу.

НАРАКАНЬНЕ НЕДАВЕРКАЎ

У якім палажэнні знайходзіцца чалавек, калі ён траціць рэлігійную веру і якую жудасную паражнечу мусіць адчуваць у сваёй душы, съведчаць шматлікія прызнаныні самых-жа недаверкаў у прыступах шчырасьці. Асабліва ясна выказаў стан недаверка ведамы німецкі філёзаф Ніцшэ ў книзе: «Так сказаў Заратустра». Там між іншыми «Цень», які выказвае пагляд «самога філёзафа», кажа «Ці маю я яшчэ якую мэту? Якуюсь прыстань, да якое імкнунца мае ветразі? якісці добры вецер? Ах, толькі той, хто ведае, адкуль едзе, ведае так-жа які вецер для яго ёсьць добры і прыдатны. Што-ж мне яшчэ астаецца? Зъняможанае і нахабнае сэрца; нясталая ветрагонная воля; зломаны хрыбет... Дзе маё прыстанішча? Яго я пытаю, і шукаю, і шукаў, але не знаходжу. О вечная паўсюднасць, вечнае нідзе, вечніе дармо!»

ДУХ АХВЯРЫ

Для праведнага і цнатлівага жыцьця вялікую падтрымку дае съвятое Прычасыце. Яно можа тварыць сапраўдныя цуды любові бліжнягага. Прывожым прыкладам такога падтрымліваючага дзеяньня съвятога Прычасыца можа быць жыцьцё айца Дзяміяна дэ Войстэр (1849-1889). Ужо ад

некалькі гадоў вядзенца ягоны бэатыфікацыйны працэс, ён усё сваё жыцьцё пасвяціў на службу пракажонным у адной з лепразорыяў на Малякайскіх астравох. Там доўгія гады сваю ахвярнаю працу служыў найбяднейшым з бедных, бо нявылячальная хворым, пакуль сам не падзяліў іхняга лёсу. Калі ягоная ахвярная праца сталася ведамаю ў съвеце, дык адусюль прыйходзілі для абяздоленых хворых і для яго дарункі і лісты з выяўленынем пашаны нават ад пратэстантаў. Адзін англіканскі парах у Лёндане некалькі разоў рабіў зборку ў сваёй парахі на карысць пракажонных і перасылаў усё сабранае а. Дзяяману, супрадавчаючы іх адпаведнымі лістамі. У адказе на адзін з такіх лістоў а. Дзяяман выказаў тайну свае гэройскага ахвярнасці. Дня 26. VIII. 1886 г. ён між іншымі пісаў: «Дзякую Боскаму Збавіцелю, што Ён вам даў зразуменне салодкасці самаахвярнага жыцьця праз прыклад аднаго беднага съвятара, які выконвае толькі абавязкі свайго стану. Як вы вельмі слушна заўважваеце ў сваім лісьце, толькі вера ў Найсвяцейшую Эўхарыстую і ўдзячную узаемную любоў можа спанукаць адмовіца ад земскіх імкненняў і ад людзкога жаданья славы. Без заўсёднае прысутнасці боскага Настаніка ў нашай беднай капліцы я-б ніколі ня вытрымаў у маёй пастанове, жыць жыцьцём пракажонных і падзяляць іхнюю долю. Але з съвятым Прычасыцем, якое ёсьць штодзённым хлебам съвятара, я чуюся задаволеным і щасцілівым у tym вынятковым становішчы, куды мяне прывёў боскі правіл».

ВЫЗНАЧНЫ МАСТАК АБ ХРЫСЬЦЕ .

Калі пісаніна Дрэўса супраць Хрыста быў выклікала хрысталягічныя спрэчкі між вучоных, дык з гэтае нагоды выдатны німецкі мастак Ганс Тома (1839-1924) вельмі трапна пісаў: «Хрыстос ёсьць заўсёды прысутны і простая дзіцячая вера часта можа Яго ўспрыніць глыбей чым тыя, што думаюць ухватіць хрысціянства вострымі філязофічнымі апцэнгамі. Ягоная съмерць на Крыжы, якою ён нас папярэдзіў ува ўсіх цярпеннянях аж да съмерці, ёсьць знакам Яго рэальнасці. Ён уваскрос і жыве ды будзе жыць нават і тады, калі неба і зямля мінуща».

ХТО ЧЫМ ХВАЛІЦА?

Аднойчы ў таварыскай гутарцы спыталі аднаго паважнага вучонага:

— Чаму спаміж недавучаных людзей ёсьць шмат бязбожнікаў і чаму яны хвалацца сваім бязбожжам?

— А чым-жа недавучка будзе хваліцца, калі ён нічога добра ня ведае? Толькі сваю няведаю ён і можа пахваліцца.

З Ъ М Е С Т

а. Леў — Жыватворчая крыніца	1
а. Л. Гарошка — Чытаючы кнігу прыроды	2
Д. Анісько — Зарніца рэлігійна-маральнага адраджэння	11
Рэдакцыя — Беларускія адраджэнскія рэлігійныя дзеячы	14
а. Л. Гарошка — Айцец Уладыслаў Талочко	14
а. Л. Гарошка — Істотныя азнакі беларускае культуры	17
Удзельнік — Тыдзень Студыя ў Б.А.К.А. «Рунь»	20
А. Жменя — У віры розных плыняў	21
Т. Малько — Змартаваныя скарбы	24
На рэлігійнай ніве	25
Беларуская хроніка	27
На кніжной паліцы	31
Абраズкі з жыцця	**